

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΗ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 718-308 | 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1981 | ΔΡΙΘ. 22

Τ Ε Κ Ν Ο Γ Ο Ν Ι Α

ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟΝ

ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΙ Η ΝΕΟΜΑΛΘΟΥΣΙΑΝΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΥΠΕΡΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

1. Εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος διεπιστώσαμεν ὅτι εἰς τὴν πρότασιν τοῦ ἐλέγχου τῶν γεννήσεων παρατηρήθη ὅτι αὕτη ἀντιφάσκει πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐλέγχεται ὡς πρακτικῶς δυσεφάρμοστος, ἀφύσικος καὶ ἐπιβλαβὴς διὰ τὴν διασφάλισιν τῆς ζωτικότητος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀναπαραγωγὴν. Ἀφ' ἑνὸς παρατείνομεν τῇ βοήθειά τῆς Ἐπιστήμης τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ καλλιτερεύομεν τοὺς ὄρους διαβίωσews, ἀλλὰ περιορίζομεν τὴν ἀναπαραγωγικὴν ἰκανότητα, θέτοντες ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τὰς γεννήσεις τῶν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων! Ἐγωιστικωτέρα ἀντίληψις καὶ ἐκδήλωσις ζωικοῦ ὄντος ὑπὸ τοῦ καυχωμένου διὰ τὴν λογικότητά του ἀνθρώπου, ἀσφαλῶς δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξη τὸ ζωικὸν βασιλεῖον ἐν τῷ συνόλω του! Ἄλλ' ἐσκέφθησάν ποτε οἱ τοῦ περιορισμοῦ τῶν γεννήσεων ὑπέρμαχοι τοὺς τρόπους τῆς ἀναγκαστικῆς ἐπιβολῆς τοῦ μέτρου τούτου; Ἀσφαλῶς ἐν μέσον ἀποτελεσματικὸν πρὸς τοῦτο ὑπάρχει, ἡ σ τ ε ἰ

ρ ω σ ι ε τῶν γυναικῶν! Ἄλλ' ἀλλοίμονον! Ἡ γενικὴ ἐφαρμογὴ τῆς στειρώσεως σημαίνει καὶ τὴν παντελῆ ἐξαφάνισιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς Γῆς! Ἀνέφικτος λοιπὸν εἶναι ὁ «ἐλέγχος τῶν γεννήσεων» τεχνικῶς καὶ βιολογικῶς ἀντινομικός, ἐπιστημονικῶς δὲ ἀντιφατικός. Διότι, ὡς εἴπομεν, παράτασις διὰ τῆς Ἐπιστήμης τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς σημαίνει συγχρόνως καὶ αὐξῆσιν τῆς ζωτικότητος καὶ τῆς δυνάμεως ἀναπαραγωγῆς καὶ ἄρα αὐξῆσιν τῶν γεννήσεων.

2. Τὸ μέγα πρόβλημα τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ, πολὺπλευρον, ὡς εἴπομεν, καὶ πολυσύνθετον καθ' ἑαυτὸ, κινεῖ σήμερον τὸ ἐνδιαφέρον, ὡς ἔτι ἄλλωστε φυσικόν, καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἔθεσε τοῦτο ὡς κύριον θέμα ἐν τῇ Β' Βατικανῆ συνόδῳ καὶ ἐξήτασεν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, ἐπιστημονικῆς, κοινωνικῆς, δημογραφικῆς καὶ κυρίως χριστιανικῆς. Πολλά-

κίς ἐπίσης ἐνησχολήθη μὲ τὸ πρόβλημα τοῦτο καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν. Πολλοὶ δὲ ἐπὶ μέρος Προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι ἤρχισαν συζητοῦσαι μετὰ ζῆρου ἔνδιαφέροντος τὸ ὅλον πρόβλημα. Εἶδον δὲ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ εἰδικαί μελέται ἐπὶ τοῦ θέματος. Γινώμαι δὲ ἀντιφαιτικαὶ ἀκούονται ἔστιν ὅτε ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους, ἐπιστήμους καὶ μὴ, τῶν διαφόρων Κυβερνήσεων καὶ Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ χωρὶς καὶ νὰ ἀποτολμῶνται ὀριστικαὶ ἀποφάσεις.

3. Ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ἔχει ἐνδιαφέρον ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ ἀπὸ ἐντελῶς ἄλλης σκοπιᾶς θεωροῦσα τοῦτο. Ὡς μικρὰ Χώρα ἡ Ἑλλάς εἶναι φυσικὸν τὰ διαφέροντά της νὰ στρέφονται κυρίως εἰς τὴν κακὴν ἐπὶ τῶν μελῶν τῆς ἐπίδρασιν τῶν Νεομαλθοῦσιανικῶν ἀντιλήψεων. Ἐπειδὴ αὕτη ἔχει ἀνάγκην οὐχὶ μειώσεως, ἀλλὰ αὐξήσεως εἰς μέγιστον βαθμὸν τῶν γεννήσεων, λόγῳ τῆς παρατηρουμένης κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ὑπογεννητικότητος. Οὐχ ἤπτον ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία δὲν παύει πάντως νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ διὰ θέματα ἢ προβλήματα πανανθρωπίνης σημασίας, ἅτινα εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν καὶ εἰς τὸ πλήρωμά της ἔμμεσον ἢ ἄμεσον ἐπίδρασιν βλαπτικὴν. Καίτοι, ὡς εἶπομεν, δὲν εἶναι ἄμεσον τὸ πρόβλημα δι' αὐτήν, ἐν τούτοις ἐκ τῶν διαδιδόμενων καὶ παρ' ἡμῖν ἰδεῶν καὶ πρὸς διαφύλαξιν τοῦ ποιμνίου της, θὰ κληθῆ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἀσχοληθῆ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως περὶ τὸ ὅλον πρόβλημα. Ἀσφαλῶς ἡ ἐν Ἑλλάδι Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, στηριζομένη τὸ μὲν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τὸ δὲ εἰς τὴν Ἱερὰν αὐτῆς Παράδοσιν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν ἀπέραντον πλοῦτον τῆς Πατερικῆς σοφίας καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς θεοπνεύστους ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, θὰ λάβῃ ἀσφαλῶς τὰς πλέον ὀρθὰς ἀποφάσεις

καὶ θὰ συμβουλεύσῃ καὶ παραινέσῃ ὅτι ἄριστον καὶ ὠφέλιμον καὶ σωτήριον διὰ τὰ τέκνα της. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιστήμονες θὰ κληθοῦν ἀσφαλῶς νὰ μελετήσουν τὸ πρόβλημα ὑπὸ πάσας αὐτοῦ τὰς πτυχάς, ὥστε νὰ δύνανται νὰ εἰσηγηθοῦν ὑπευθύνως εἰς τε τὴν Διοικοῦσαν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ διαφωτίσουν τὸ πολὺ δημόσιον, ὑποδεικνύοντες τὰ ἀπάδοντα πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Θεολογίαν καὶ Παράδοσιν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὰ σύμφωνα πρὸς τὴν ὀρθὴν λογικὴν, τὰ ἐπιστημονικὰ κριτήρια καὶ τὴν ἰδίαν συνείδησιν.

4. Δὲν εἶναι πρόθεσίς μας νὰ διευρύνωμεν τὴν περὶ τῆς Νεομαλθοῦσιανῆς θεωρίας καὶ τὴν περὶ τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ ἔκθεσιν. Ἐπαναλαμβάνομεν ἀπλῶς ἐν κατακλιῆδι, ὅπερ ἐσημειώσαμεν καὶ ἐτονίσσαμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον: Δυστυχῶς ἡ τοῦ «παράλογου» ἐποχὴ μας, ἡ ἀδιακόπως προβληματιζομένη καὶ ἀκαταπαύστως ἀναμοχλεύουσα θέματα ἀνατροπῆς παραδεδομένων ἀρχῶν καὶ ἀξιῶν, μάλιστα ὑπὸ τὸν μανδῦαν τῆς προοδευτικότητος, ἤρχισε νὰ μολύνῃ εὐρέως τὴν ἱστορικὴν αἴγλην τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων οὕτως, ὥστε οἱ νέοι κυρίως καὶ οἱ ἄδαεῖς νὰ γίνωνται θύματα τῶν ἀνατρεπτικῶν τούτων ἰδεολογημάτων. Ὁθεν, Ἐκκλησία, Πολιτεία, Οἰκογένεια, Παιδεῖα καὶ Πνευματικὴ Ἡγεσία ὀφείλου νὰ ἐπισημάνουν τοὺς κινδύνους τούτους καὶ νὰ προτείνουν εὐεργετικὰ ἀνασταλτικὰ μέτρα καὶ μέσα νομοθετικὰ προφυλάξεως καὶ καταπολεμήσεως τῆς ὑπογεννητικότητος παρ' ἡμῖν, εἰς τὴν ὁποίαν ὀδηγοῦν ἀναποφεύκτως πᾶσαι αἱ ἐπισημανθεῖσαι Νεομαλθοῦσιανικαὶ θεωρίαι περὶ ὑπερπληθυσμοῦ, ὑπὸ τὴν ψευδεπίπλαστον μορφήν τῆς δῆθεν προοδευτικότητος!

5. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ὀλίγα καὶ περιεκτικὰ διὰ τὸ πολυθρόλητον θέμα τοῦ ὑπερ-

ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

Εἰς ὅλην τὴν πυρετώδη κίνησιν τῶν πολυπληθῶν θεολογικῶν συζητήσεων καὶ προετοιμασιῶν διὰ μίαν Παανορθόδοξον Σύνοδον, δὲν θὰ πρέπει νὰ λησμονεῖται ἡ θέσις τῆς Λειτουργικῆς ζωῆς. Ἀναμφιδόλωσ, ἐπιβάλλονται πολλαὶ ἀνακατατάξεις σήμερον. Πρέπει ἡ Ἐκκλησία μας ν' ἀντικρῆσθῃ τὰ δυσεπίλυτα προβλήματα τῶν καιρῶν μας. Νὰ δεῖξῃ τὴν ἄμεσον σχέσιν καὶ ἐπικαιρότητα τῶν μεγάλων ἀληθειῶν τῆς Πίστεως πρὸς αὐτά. Ἐπιβάλλεται ἀκόμη καὶ ἀναδιατύπωσης, ἐπανερμηνεία τῶν ἱερῶν Κανόνων, διὰ νὰ δεχθῇ ἡ ἐπικαιρότης καὶ ἡ διαχρονικὴ ἔννοια τοῦ δόγματος διὰ τὴν σήμερον.

Πλὴν ὅμως, ἡ Ἐκκλησία δὲν στηρίζεται μόνον εἰς κανονικὰ διατάξεις καὶ δογματικὰ κείμενα. Ὑφίσταται καὶ ζῆ ἐπὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως τοῦ ἐνσαρκωθέντος Ἰησοῦ καὶ τῶν μελῶν του. Τὴν θ. Εὐχαριστίαν ἐθεώρησε πρὸ τοῦ πάθους τοῦ ὁ Χριστός ὡς τὸ στερεὸν ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποῖου θὰ στηρίζεται ἡ πίστις καὶ ἡ νέα θρησκευτικὴ ζωὴ τῶν βαπτισθέντων. Ἀπὸ αὐτὴν ἐν συνεχείᾳ οἱ πιστοὶ θὰ σκορπίζονται διὰ ἱεραποστολικὴν «μαρτυρίαν» καὶ διακονίαν στὸν κόσμον καὶ ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Ἀξίζει νὰ μνημονεῖται ἐδῶ, ἕνα χαρακτηριστικὸν γεγονός. Στὴν ἀτμόσφαιραν τῶν ἀντιθέτων συζητήσεων τοῦ τμήματος «Πίστις - Τάξις», ὅταν συνῆλθε στὸ Ἐδιμβούργον (Αὐγούστος 3-18, 1937), ὅ,τι ἐνεθουσίασε καὶ ἐντυπωσίασε ὅλους τοὺς ξένους δὲν ἦτο τόσο ἡ δογματικὴ θέσις καὶ ἄποψις τῶν ἡμετέρων μέσθι στὴν σύγχρυσιν ἐκείνην καὶ τὸ χάος. Ἦτο ἡ ὠραία καὶ κατανακτικὴ Λειτουργία, προσεξάρχοντος τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Θουατείρων Γερμανοῦ, τὴν 15ην Αὐγούστου, συλλειτουργούντων καὶ Ρώσων κληρικῶν. Μὲ τὸν πλέον ἀνάγλυφον τρόπον ἐδείχθη, ὅτι πέραν τῶν δογματικῶν διατυπώσεων καὶ ἀντεγκλήσεων, ἡ θεία Λατρεία προσέχει καὶ ἐκφράζει τὸ μυστήριον τῶν πιστευτέων.

Οὐδέποτε ἐπιστεῦσαμεν ὡς Ὁρθόδοξοι, ὅτι ὁ παρῶν κόσμος εἶναι «ἡ σικὰ ἐνδὸς ἄλλου κόσμου, ὅπου κατοικοῦν οἱ θεοί», κατὰ τὸν Πλάτωνα. Ἀντιθέτως πιστεύομε, ὅτι μὲ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Ἰησοῦ, ὁ παρῶν κόσμος ἠλευθερώθη, καὶ ὅλη ἡ κτίσις ἀπέκτησε ἄλλο νόημα. Ὅσακις τελεῖται ἡ Λειτουργία, ὁμολογοῦμεν τὴν δημιουργί-

κὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον, ὅσονδήποτε καὶ ἂν αὐτὸς μᾶς φαίνεται ἀνόμαλος, ἐκτροχιασμένος καὶ κείμενος «ἐν τῷ πονηρῷ». Αὐτὸ τὸ ἐκπληκτικὸν γεγονός ἱεραουργεῖται. Αὐτὸ τὸ θαῦμα ἐκφράζεται μὲ ὕμνους καὶ εὐχὰς μὲ ἔνδυμα ποιητικόν. Διὰ τί ποιητικόν; Ἀπλοῦστατα διότι μόνον ἡ ποίησις μπορεῖ νὰ ψάλλῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τὴν ἀγάπην του. Μόνον ὁ ποιητὴς ἔχει τὸ «πάθος» καὶ τὴν «ἐρωτικὴν ἐκστασιον» τοῦ ἀγαπῶντος, ὅπως λέγει Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής.

Ὁ πιστὸς ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ δόγμα κατὰ τὴν Λατρείαν καὶ φθάσει στὸ δέος. Στὸ δεῦτερον στάδιον, ἀφήνει τὸ δέος καὶ τὸ θάμβος καὶ καταφεύγει στὸ Ὡσαννά, σὲ Δοξολογία. Συλλειτουργεῖ, συμπροσφέρει. Εἶναι καιρὸς νὰ ἐπανεύρωμε διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἀγάπης, τὴν σημασίαν τῆς ἀγάπης διὰ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὸν κόσμον, ὅταν συγκλονίξῃ ὅλον τὸ εἶναι μας. Ὅταν μᾶς κάμνει νὰ μὴ βλέπωμε τὸν ἄλλον ὡς ἄνθρωπον ἀπλοῦν, ἀλλὰ ὡς ἀδελφόν, ὡς ἐπέκτασιν τοῦ ἑαυτοῦ μας. Δὲν ἐπεσημάνθη ὅσον θὰ ἔπρεπε ἡ κοινωνικὴ ἀλλαγὴ, ἡ ἀνθρωπολογικὴ μεταβολή, ἡ οἰκολογικὴ ἀκόμη ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος εἰς ὅλον τὸ σύμπαν, μὲ τὴν Λειτουργίαν. Ἐκεῖ μεταμορφώνεται ὁ ἄνθρωπος, ἐκεῖ ἀποκτᾷ τὸ χάρισμα νὰ ἐπηρεάζῃ καὶ μεταμορφώσῃ καὶ τοὺς ἄλλους. Ἐκεῖ τὸ «κοσμικόν», κάθε ἐπίγειον καὶ ἀνθρώπινον, ἀγιάζεται καὶ μεταβάλλεται εἰς ἄσμα καὶ αἶνον τῆς Τριαδικῆς Θεότητος. Καμμιά σχέσιν δὲν ἔχει ἡ Λατρεία μὲ τὴν ἐγωστροφικὴν φυγὴν, τὴν ἀνευθυνότητά, τὴν ἀπόκοσμον ἐγκατάλειψιν ὑποχρεώσεων ἐκ φόβου. Ἡ Λατρεία μὲ βοηθεῖ ν' ἀντικρῶσθαι κατὰματα τὴν καθημερινὴν πραγματικότητά, ὅσονδήποτε ὀδυνηρὰ καὶ σκοτεινὴ καὶ ἂν εἶναι. Διότι ἡ προσεσχὴ μᾶς βοηθεῖ ν' ἀνοίξωμε τὰ μάτια μας καὶ νὰ ἰδοῦμε καθαρά. Ὅχι διὰ νὰ σταθοῦμε μόνον στὸ ἐξωτερικὸν φαινόμενον τῶν ζημιῶν, λόγω τῆς πτώσεως καὶ παραμορφώσεως τῆς κτίσεως, ἀλλὰ νὰ ἰδοῦμε καὶ τὴν ἄλλη πλευρὰ τῆς ἀπελευθερώσεως, ἀποκαταστάσεως, ἀνορθώσεως.

Γράφονται: ὅλα αὐτὰ εἰς ἐποχὴν θαθεῖας κρίσεως θρησκευτικῆς καὶ λειτουργικῆς. Μὴ ἀλλαγὴ καὶ ἀνανέωσις δὲν γίνετα: μὲ θεδιασμένες συνταγές, μὲ ἀφαιρέσεις ἀπλῆς ἢ προσθήκης εὐχῶν, μὲ συνταμεύσεις ἢ συν-

πληθυσμοῦ. Τὸ κύριον ὅμως, τὸ μέγα καὶ σπουδαιότατον θέμα, ὅπερ πρώτιστα πάντων ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ὡς Ἕλληνας καὶ δὴ καὶ Ὁρθοδόξους, εἶναι τὸ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, δι' ἐπισημάνσεως τῆς παρατηρουμένης ὑπογεννητικότητος παρ' ἡμῖν. Τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀντιλή-

ψεις ἡμῶν θὰ ἀρχίσωμεν ἐκθέτοντες ἀπὸ προσεχοῦς φύλλου τῆς «Ἐκκλησίας».

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Ἀκαδημαϊκός

Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

τημήςεις. Άλλαγή θά επέλθη από ένα δημιουργικόν και αναπλαστικόν κίνημα με δλην την σοβαρότητα του. Εδουρισκόμεθα στο μεταίχιμιον δύο κόσμων, δύο πολιτισμών. Ο ένας πεθαίνει, σδύνει. Όροι και λέξεις που άλλοτε ένεθουσίαζαν, σήμεραν αφήνουν αδιάφορον τον πιστόν.

Είς όλους είναι γνωστόν πόσον αί πνευματικά αξίαί της εποχής μας συθλίθονται από τον καλπάζοντα ρυθμόν του εϋδαιμονισμού και τον τεχνολογικόν ανθρωπισμόν. Η Έκκλησία δέν πρόκειται να έλθη εις αντίδικίαν με ό,τι υπάρχει άρητικόν, αλλά θά σπειση εις διάλογον και συναδέλφωσιν ειλικρινή. Ούτε μία έκτεχνίκευσις του πολιτισμού, ούτε έξω της πραγματικότητας έξανθρωπισμός της τεχνικής επιβάλλεται, αλλά μία σύνθεσις και σύνθεσις άμφοτέρων εις συνεργασίαν, κοινότητα και ένότητα, χάριν του ίδιου συμφέροντος του ανθρώπου του παρόντος όσον και του μέλλοντος.

Άποτελεί ανάγκην σοβαράν όπως ο ανθρώπινος χώρος, μέχρι τουδε καλυπτόμενος άποκλειστικώς από μόρφωσιν, ευμάρειαν και άνεσιν, διευρονηθεί εις τας διαστάσεις του. Επιστήμη, σοφία, τεχνολογία και Πίστις να συνδεθδν και τεθδν εις όμότροπον διακονίαν με κοινόν στόχον την άνύψωσιν του ανθρώπου, ως υπερτάτου όντος της δημιουργίας, υπό την επιταγήν της αναπλαστικής δυνάμεως της Μυστηριακής ζωής και του πολυτίμου αξιώματος του Σωκράτους, «βελτίους ποιείν τους ανθρώπους». Μίαν βελτίωσιν και ανωτέρωσιν με την χάριν της Λειτουργικής ζωής και της έντόνου κοινωνίας με τά άγιαστικά μέσα της Έκκλησίας.

Ο Αδγουστίνος εις μίαν έξοχον όμιλίαν του γραφείσαν περί τό 416 μ.Χ. αναλύει διά μακρών τό μέγεθος της αγάπης του Θεού. Συνίσταται αυτή εις τό να θέλη τον άνθρωπον συγκάτοικόν του, συγκληρονόμον του.

«... Θεός θεών Κύριος έλάλησε» (Ψαλμ. 49, 1). Ποίοι είναι αυτοί οι θεοί άρά γε; Η μάλλον, που εϋρίσκονται οι θεοί των όποιών είναι Θεός ο άλλης Θεός; Αυτό άλλος Ψαλμός μας τό λέγει: «Ο Θεός έστη έν συναγωγή θεών, έν μέσφ δέ θεούς διακρινει» (Ψαλμ. 81, 1). Δέν γνωρίζομεν επίσης έν μερικοί θεοί συνήχθησαν τυχαίως εις τον οϋρανόν και έν μέσα εις την συνάθροσιν των (αυτό σημαίνει συναγωγή), ο Θεός εκάθησε διά να τους κρίνη. Άλλά από την συνέχαιαν του Ψαλμού βλέπετε περί ποιων θεών άκριβώς όμιλεί ο Προφήτης: «έγώ ειπα' θεοί έστε και υιοί Υψίστου πάντες' υμείς δέ ως άνθρωποι: άποθνήσκατε και ως εις των άρχόντων πίπτετε» (Ψαλμ. 81, 6-7). Καθίσταται: θθεν φανερόν, ότι ο Θεός έδωσε τον τίτλον των θεών εις ανθρώπους θεωθέντας διά της χάριτος και όχι γεννηθέντας εκ της ιδίας αυτού ούσίας. Διότι εκείνος μόνος δύναται άλλους να δικαιώση, όστις είναι δίκαιος έξ έαυτου, και όχι διά της εϋεργείας άλλου τινός' κατά παρόμοιον τρόπον εκείνος μόνος δύναται άλλους να θεώση, όστις είναι Θεός έξ αυτού, και όχι διά της μετοχής εις την θεότητα άλλου τινός. Όστις όμως ήμπορεί να δικαιώση τότε συγχρόνως και ήμπορεί ο ίδιος εκείνος να

θεώγη, διότι αναδεικνύει εις τέκνα Θεού εκείνους όσους δικαιώνει. «Έδωκεν αυτοίς εξουσίαν τέκνα Θεού γενέσθαι» (Ιωάν. 1, 12), λέγει ο Εϋαγγελιστής. Έάν εγίναμεν τέκνα Θεού, εγίναμεν ως εκ τούτου θεοί. Η τιμητική αυτή έξύψωσις επετεύχθη διά χάριτος της υιοθεσίας και όχι διά της φύσεως αυτής του γένους μας. Ο Υιός του Θεού είναι πράγματι μοναδικός, εις και μόνος Θεός μετά του Πατρός, Κύριος ήμων και Σωτήρ Ιησούς Χριστός, Λόγος έξ άρχής, Λόγος μετά του Θεού, Θεός Λόγος. Όλοι οι άλλοι, όσοι γίνονται θεοί, γίνονται διά της χάριτος του: δέν γενώνονται εκ της ούσίας του ώστε να είναι ό,τι και εκείνος' αλλά γίνονται θεοί διά να φθάσουν μέχρις αυτού διά της εϋεργείας αυτού και διά να αναδειχθδν συγκληρονόμοι του Χριστού. Τόσον μεγάλη πράγματι είναι ή αγάπη αυτού του κληρονόμου, ώστε να θελήση να έχη και συγκληρονόμους. Ποίος φιλάργυρος άνθρωπος θά ήθελε ποτέ να έχη συγκληρονόμους; Άλλά και έν εϋρίσκατο έστω και ένας ο όποίος να τό ήθελε, θά έμοιράζετο την κληρονομίαν με' αυτόν, και μοιραζόμενος θά είχε όλιγώτερα παρ' όσα έν εκράτει: αυτός και μόνος την κληρονομίαν έξ ολοκληρώ. Άντιθέτως, ή κληρονομία εις την όποιαν καλούμεθα ως συγκληρονόμοι μετά του Χριστού οϋδόλως έλαττοϋται διά του πλήθους των μετόχων, και οϋδόλως μειοϋται λόγω της πληθώρας των συγκληρονόμων' αλλά παραμένει έξ ίσου άφθονος διά τους πολλούς, όσον επίσης και δι' ένα μικρόν αριθμόν. Η κληρονομία παραμένει έξ ίσου σημαντική διά τον καθ' ένα εκάστον ιδιαιτέρως, όσον επίσης και δι' όλους από κοινού»¹.

* * *

Όταν ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος συνέτασε τον Νομοκάνονα, δέν απέβλεπε απλώς στην συλλογήν κανονικών διατάξεων και την διατύπωσιν έρμηνευτικών σχολίων. Κύριον μέλημά του ήτο, να επεξηγηθή ή σημασία της λατρευτικής ζωής, περίεξ της όποιας συγκεντρώνονται τόσα άλλα παρεμφερή θέματα. Τέτοια είναι: ή όρθή πολιτεία των επισκόπων, ο σεβασμός των δικαιοδοσιών των, ή στάσις των έν γένει Λαϊκών, ή συμπεριφορά έντός του Ναού και έξω. Ο ι. Φώτιος δέν λησμονεί την προτεραιότητα της εϋχαριστιακής ζωής και υπογραμμίζει: τον Πον Κανόνα της Συνόδου της Σαρδικής και τον 80 κ. της 5' Οίχ. Συνόδου. «Περί του άποκινείσθαι τον λαϊκόν της αγίας κοινωνίας επί τρεις κυριακάς έν πόλει διάγοντα, και μη συνελθόντα τη εκκλησία»². Είναι δηλαδή άκατανόητος ή συμπεριφορά του πιστού όταν επί τρεις συνεχείς Κυριακάς δέν μεταλαμβάνει, και σπαταλά τον καιρόν έδω και εκεί στην πολιτείαν. Άργότερον Γερμανός ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως διεκτραγωδεί την πλαστογραφίαν πολλών εις θέματα πίστεως και λατρείας, εις σημείον ώστε «καθάπερ τι προσωπίον έν έαυτοίς έναμρόσαντες, περιώνται: τους των αγίων χαρακτήρας μεταφέρειν επί τή

1. Enarrationes in Psalms, Ps. 49,1.

2. Τίτλος ΙΓ' κεφ. α. Σύναγμα Ράλλη - Ποιη 1,275.

είδωλα... από του γυν δεδαϊόν τι ή της εκκλησίας ήμων παράδοσις έξειν δυνήσεται, τὰ πριν άθετήσασα»³.

Όσάκις αί περιστάσεις τὸ επέτρεπον, Πατριαρχικά Έγκύκλιοι, παραινετικά Γράμματα, τοπικά Σύνοδοι, έκκατηρίαζον τήν άγνοϊαν τῶν πιστῶν εἰς ὅτι άφορᾷ τήν Λειτουργίαν. Κείμενα σχετικά, ὅπου τούτο ήτο δυνατόν, τυπώνονται ἕνα δοηθήσουν τὸ εκκλησίασμα εἰς μίαν πλήρη συμμετοχήν εἰς τήν Εὐχαριστιακήν ζωήν. Σύμπτωμα τῆς λειτουργικῆς παρακμῆς εἶναι καί ή εκτύπωσις μετὰ άχαρκτηριστοῦ προχειρότητος κειμένων τῶν ι. Μυστηρίων τῆς Έκκλησίας, Φυλλάδων, Μηναίων καί Τριωδίων. Πολλά από αυτά δέν ήμπόρεσαν ν' αποφυγουν τρομερά λάθη, εἴτε διότι άντεγράφοντο χωρὶς δοκιμασίαν με άρχαιότερας εκδόσεις, εἴτε διότι εκτυπώγοντο εἰς Βενετίαν, ή ακόμη εἰς άλλες πόλεις τοῦ Έξωτερικοῦ, ἐφ' ὅσον ή εκτύπωσις των άπεδεικνύετο άδύνατος εἰς τὰ Πατριαρχικά Τυπογραφεία. Ἀξίζει νά μνημονευθῆ ή Έρμηνεία τῆς θ. Λειτουργίας ὑπό τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου.

Όταν μετὰ τὸν α' Παγκόσμιον Πόλεμον ή Μεγάλη Έκκλησία διείδε τήν άμεσον ανάγκην καταρτίσεως πιστῆς εκδόσεως τῶν λειτουργικῶν κειμένων, συνεκάλεσε πρὸς τούτο τήν Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπήν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος. Κατ' αὐτήν διὰ πρώτην φοράν γίνεται προσπάθεια καταρτίσεως ἑνὸς Καταλόγου θεμάτων ἐν ὄψει συγκλήσεως τῆς Πανορθόδοξου Συνόδου. Ὑπῆρχε πολὺ καλὴ θέλησις, ἀλλὰ ακόμη οὔτε τὸ κλίμα ήτο ὠριμον οὔτε αἱ κληθεῖσαι Ὁρθόδοξοι Έκκλησίαι ήσαν ἕτοιμοι νά προσέλθουν. Ἡ Έκκλησία τῆς Ρωσίας ήτο ἔμπεριστατος καί άπουσίαζεν. Πάντως κατὰ τὰς γενομένας συζητήσεις πολλὰ ἐλέχθησαν διὰ τήν λειτουργικὴν αναγέννησιν, καί διετυπώθησαν ὀρισμένα σοφαί προτάσεις πρὸς περαιτέρω μελέτην καί άποδοχήν από τὰς ἐπὶ μέρος Έκκλησίας. Τὸ 1932 ὀρίζεται μία Ἐπιτροπὴ ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου, πρὸς νεωτέραν ἐπιστημονικὴν έκδοσιν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων. Τούτο ἐπέβαλλε τήν ἐπιμελὴ έρευναν τῶν χειρογράφων κωδίκων καί τήν συγκρητικὴν αὐτῶν μελέτην, ὥστε «νά επιτευχθῆ ἐν καιρῷ ή έκδοσις κειμένων πρὸς κοινὴν πασῶν τῶν Ὁρθόδοξων εκκλησιῶν χρῆσιν». Εὐτυχῶς, μετὰ ἔτος περίπου, ὁ καθηγητῆς Παν. Τρεμπέλας παρουσιάζει τήν σπουδαίαν ἐργασίαν: τὰς «Τρεῖς Λειτουργίας κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας», διὰ νά ἐπακολουθήσῃ ἀργότερον τὸ «Μικρὸν Εὐχολόγιον» εἰς δύο τόμους.

Τέλος, ή Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος διάσκεψις κατὰ τὰς ἐργασίας αὐτῆς τὸ 1976 εἰς Γενεύην, περιέλαβε μετὰ τῶν άλλων θεμάτων «τὴν πληρεστέραν συμμετοχήν τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου ἐν τῇ λατρευτικῇ καί τῇ άλλῇ ζωῇ τῆς Έκκλησίας»⁴. Ἡ ἰδία ἐπιτροπὴ εἰς ἕτερον κερφάλαιον προτείνει, ἐνώπιον τῆς ἐνιαχοῦ τελετουργικῆς ἀναρχίας, τήν «ὁμοιομορφίαν Τυπικοῦ καί λειτουργικῶν

κειμένων ἐν τῇ Λατρείᾳ καί ἐν τῇ τελείᾳ τῶν ι. Μυστηρίων. Ἀναθεώρησιν καί ἐπιστημονικὴν έκδοσιν αὐτῶν». Ἀκόμη συνιστᾷται «ἀνακατανομὴ τῶν λειτουργικῶν καθόλου περικοπῶν». Μέσα εἰς τὰ πλαίσια αὐτὰ καί από πολλῶν ἐτῶν, πλείστα συνέδρια καί συναντήσεις πραγματοποιοῦνται ὅπου ἐργάται τοῦ Εὐαγγελίου καί Κληρικοί ἀφωσιωμένοι εἰς τήν πνευματικὴν διακονίαν, εκφράζουσι ἀπόψεις ἐποικοδομητικὰς διὰ μίαν νέαν ὄψιν ἐντόνου λειτουργικῆς ἀφυπνίσεως εἰς τὸ Ὁρθόδοξον πλήρωμα.

Τὴν στενὴν σχέσην Λειτουργίας καί καθημερινοῦ βίου εἶχε θαυμάσια ἐκθέσει ὁ ἀειμνήστος Ρώσος καθηγητῆς George Florovsky ὅταν ἔλεγε, πόση ἀντινομία καί ἀσυνέπεια θασιλνεῖται μεταξύ λατρείας καί πραγματικότητος. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς θεολογῶς ἀποτελεῖ προσωπικὴν άποδοχήν καί ὑπόθεσιν. Δέν εἶναι ὁμοῦς ἰδιωτικὴ ὑπόθεσις. Διότι ή χριστιανικὴ πράξις καί ή ἐφαρμογὴ τοῦ Εὐαγγελίου ἐφαρμόζεται από κοινού, ἔχει κοινωνικὸν χαρακτήρα, εὐρύτερες διαστάσεις από τὸν ἕνα. Τὸ νά εἶσαι πραγματικὸς Χριστιανὸς σημαίνει νά ζῆς κατὰ τρόπον κοινωνικόν, ἐνοριακόν, με άλλες λέξεις, νά ζῆς ἐντός τῆς Έκκλησίας. Διότι: Unus Christianus — Nullus Christianus. Ἄφ' ἑτέρου, ἐνῶ τὸ περιβάλλον θά εἶναι κοινωνικόν, τούτο οὐδόλως σημαίνει ὅτι ή προσωπικότης θ' ἀπορροφηθῆ, θά χαθῆ από τὸ πλῆθος καί τὸ θάρρος τοῦ σώματος. Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖται από ὑπεύθυνα πρόσωπα. Οἱ πρῶτοι μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ δέν ήσαν άτομα ἀναζητῶντα τήν ἀλήθειαν χωριστά, ζώντας ὁ καθέις τους τήν ζωὴν του ἰδιωτικῶς καί ὅπως ήθελε. Ἦσαν Ἰσραηλίται. Ἦσαν τακτικὰ μέλη μιᾶς κοινότητος, τοῦ «ἐκλεκτοῦ λαοῦ» τοῦ Θεοῦ. Ἀνεμένον τήν ἐκπλήρωσιν τῆς «προσδοκίας τοῦ Ἰσραήλ». Ἐπομένως, ἤδη ή «ἀρχικὴ Έκκλησία» συνεστήθη ὅταν ἤρχισε ὁ Χριστὸς τὸ ἔργον του. Οὐδέποτε ὁ Χριστὸς ἄφησε νά ἐννοηθῆ ὅτι οἱ ὀπαδοὶ του θά ζούσαν ἀποκλεισμένοι χωριστά, χωρισμένοι ὁ ἕνας από τὸν άλλον. Ὅλοι οἱ ὅροι οἱ χρησιμοποιούμενοι στὸ κήρυγμά του Βασιλεία, «μικρὸν ποιόνιον», «κατάλοιπον», ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἀκολούθους τῆς διδασκαλίας του. Καί ἐνῶ τὸ χαρακτηριστικόν τους εἶναι ή «κοινότης», καθένας στὸ προσκλητήριον τοῦ Χριστοῦ πρέπει νά ἀπαντήσῃ ξεχωριστά, με ἐνδειξιν προσωπικῆς πίστεως. Ἡ προσωπικὴ αὐτὴ άποδοχὴ, ἐν συνεχείᾳ ἐνσωματώνεται εἰς τὸ «σῶμα τῶν πιστῶν καί βαπτισθέντων»⁵.

Προκειμένου νά ἐνισχυθῆ ακόμη περισσότερον ή ἀλληλεγγύη καί ή «κοινωνία» καλοῦνται οἱ μαθηταὶ νά προσεύχωνται ὅχι μόνον διὰ τὰ προσωπικά τους προβλήματα, ἀλλὰ καί διὰ τὰ προβλήματα τοῦ ὅλου σώματος. Ἐκεῖ στὸν χώρο τῆς εκκλησίας μαθαίνει τήν ἀγάπη, τίς διαστάσεις τῆς λατρείας καί τὸν τρόπον καθημερινῶν σχέσεων με τοὺς άλλους, πτωχοὺς καί πλουσίους, ἀρχοντας καί ἀρχομένους, ὁμογενεῖς καί ἀλλογενεῖς. Κατ' αὐτὸν τρόπον, οἱ δύο τρόποι προσευχῆς ἰδιωτικῆς καί δη-

3. Πρὸς Ἄνθιμον: περὶ αἱρέσεων καί Συνόδων 40-41. Ράλλη - Ποτλῆ 1,363.

4. Ἴδε Πρακτικά, σελὶς 144.

5. Worship and Every - Day Life: An Orthodox View; Studia Liturgica, vol. II, page 266.

μοσία, είναι όχι μόνον συμπληρωματικοί, αλλά δύο κλάδοι αδιαίρετοι του ίδιου κορμού. Η αποκλειστικότητα στον ένα μόνον τρόπον χωρίς τον άλλον, όχι μόνον είναι επικίνδυνος, αλλά είναι και αδιανόητος. Μπορεί να οδηγήσει σε ένα άτομικο πεισιμολογικό. Μπορεί να εκφυλισθή εις ένα ανεξέλεγκτο ασφυκτικό σύμπλεγμα, όποτε ξεχωρά και τον πραγματικό έαυτό του και τους άλλους. Διότι λείπει ή διάσταση της αγάπης.

Διότι και εάν υποτεθή ότι ο πιστός προσεύχεται κατ' ίδίαν, εις τον «Θώμα», δεν μπορεί να περιόριση τις δεήσεις μόνον δια τον έαυτούλη του. Ποτέ δεν είναι μόνος ενώπιον του ουρανού Πατρός. Ο Πατήρ δεν είναι αποκλειστικώς ιδικός του μόνον, αλλά είναι Πατήρ εκάστου ιδιαιτέρως και όλων μαζί. Δι' αυτό και όλες σχεδόν οι λειτουργικές ευχές είναι συντεθειμένες στον πληθυντικόν. Ο Χριστός απέθανε δι' όλους και ήλθε να σώση όλους, «ήπαν τό γένος των ανθρώπων». Κάθε ιδιωτική προσευχή πρέπει να μεταβληθή και εις «καθολικήν», με περιέχον και περιεχόμενον την δόλητα, όλον τον κόσμον. Μόνον έτσι μπορούμε να αισθανθούμε την έκταση της λέξεως «αδελφός» και να αισθανθούμε την ζεστασιά των συνανθρώπων μας και των προς αυτούς υποχρεώσεων μας. Ένώ δεν αποκλείεται λοιπόν ή άτομική λατρεία, δεν μπορεί παρά ταύτα ν' αποσπασθή τελείως από την κοινήν της όλης κοινότητας Λατρείαν, έντος της Έκκλησίας.

Σπανίως διευτυπώθη σαφώς ο κύριος χαρακτήρ της Ορθοδόξου Λατρείας. Παρασυρόμενοι από τό διδακτικόν έργον ώρισμένων Δυτικών, κινδυνεύομε να μεταβάλλωμε την μυστηριακήν σύναξιν εις εύκαιρίαν απεράντου ήθικολογίας και όμιλιών. Προτεστάντης είναι αυτός που έπεσήμανε τον κίνδυνον των υπερβολών αυτών: «Ο κύριος στόχος κάθε λατρείας είναι ή δοξολογία του Θεού, και όχι ή διδασκαλία του ανθρώπου. Ητο μέγα σφάλμα των Μεταρρυθμιστών ή έκτροπή και παραμόρφωσις των λατρευτικών ακολουθιών μέχρι σημείου να τις μεταβάλλουν εις παραινήσεις και τίποτε περισσότερον. Όχι! Η θεία Εύχαριστία αποτελεί τό κέντρον και την ψυχήν κάθε χριστιανικής λατρείας»⁶.

Στον γενικόν πυρετόν πολλών χριστιανικών ομάδων να επαναφέρουν γνήσιον λειτουργικόν ύφος έν συνδυασμώ με μίαν ανάλογον χριστιανικήν μαρτυρίαν, έτερος έπιφανής Διαμαρτυρόμενος λειτουργιολόγος έπισύρει την προσοχήν ίνα προλάβη υπερβολάς: «Ο κύριος σκοπός της Έκκλησίας, λέγει, είναι ή Λατρεία και όχι τό κήρυγμα. Κάθε ίσραηλοστολική ένέργεια πρέπει να βαπτίζεται στην Λατρείαν, άνευ της οποίας τό κηρυγματικόν στοιχείον κατανατά στείρον και άκαρπον»⁷.

* * *

Η γινόμενη σήμερα αυτοκριτική στην Δύσην ως προς την κεντρικήν θέσιν του Κυριακού Δείπνου εύρίζεται εις αντίθεση με την λειτουργικήν στασιμότητα

παρ' ήμιν. Ένώ όλιγώτεροι και όλιγώτεροι κοινωνούν, με δικαιολογητικόν συνήθως την ηστειάν και έσφαλμένην τοποθέτησιν της λατρευτικής συνάξεως, οι ξένοι άναγνωρίζουν τάς υπερβολάς της Μεταρρυθμίσεως και καταβάλλουν κάθε προσπάθειαν τονώσεως της Εύχαριστίας. Τελευταίως όμως Διαμαρτυρομένων λειτουργιολόγων της Β. Αμερικής συνεκάλεσεν εις συνέδριον τους πλέον ειδικούς δια να μελετήσουν την σχέση του Κηρύγματος, της διδακτικής Βιβλικής λατρείας με την θ. Εύχαριστίαν. Ίδου τό συμπέρασμα των:

«Λατρεία γινόμενη στην έλευθερίαν του άγ. Πνεύματος είναι χριστοκεντρική λατρεία, διότι τό Πνεύμα δοξάζει τον Χριστόν (Ίωάν. 16, 14). Η άρχαία Έκκλησία παρέμεινε πιστή εις την διδασκαλίαν των αποστόλων διότι ακριθώς ο Χριστός τό είχε παραγγείλει εις τους αποστόλους. Εύρίσκοντο άπαντες εις κοινότητα και όμοθυμαδόν διότι πάλιν άνήκον εις την Έκκλησίαν, εις τό σώμα του Χριστού. Έτέλουν την κλάσιν του άρτου διότι και πάλιν ο Χριστός τό είχε παραγγείλει. Έδέοντο διότι ο Χριστός τους είχε διδάξει πώς να προσεύχωνται. Η άρχαία Έκκλησία δεν απέκοψε την θρησκευτικήν της ζωήν από τάς ιστορικές ρίζας, ούτε πάλιν την μετέβαλε εις ένα σύστημα ένός ιδεαλισμού ήθικου κώδικος ή θρησκευτικής φιλοσοφίας. Όταν οι χριστιανοί συνήρχοντο δια λατρείαν, αι σκέψεις των συνεκεντρώοντο στα βασικά γεγονότα της ιστορίας του λαού του Θεού, γεγονότα τά όποια είχαν ιδή με τά μάτια των, είχαν άκούσει με τά αυτιά τους, και είχαν έγγίσει με τά χέρια τους (Ί' Ίωάν. 1, 1).

»Η Λατρεία στην άρχαίαν Έκκλησίαν προωρίζετο δια τους πιστούς. Οι Χριστιανοί συνηθούσαντο στα σπίτια των δια να λάβουν οδηγίες, ενίσχυσιν και κατευθυντήριους γραμμάς στην πνευματικήν των πορείαν, από τον Κύριον δια την έρχομένην εβδομάδα. Δι' ήμάς τους Διαμαρτυρούμενους ή σχέσις μεταξύ Λατρείας και Εύαγγελισμού δεν είναι πολύ σαφής ακόμη. Εύρισκόμεθα ακόμη υπό την επίδρασιν των υπερβολών της Μεταρρυθμίσεως. Ως ανακαινιστικόν κίνημα σχεδόν έπεκράτησε εις τά περισσότερα μέρη. Ο Αμδων έγινε τό δήμα μάλλον ένός στεγνού Εύαγγελισμού παρά διδασκαλίας. Είναι ανάγκη να επιστρέψωμεν στο υπόδειγμα της Καινής Διαθήκης, όπου ή Λατρεία προηγείτο του εύαγγελικού κηρύγματος. Ο εύαγγελισμός ήτο καρπός της Λατρείας. Εάν σφάλλωμεν στην Λατρείαν, τότε θα άστοχήσωμε και στον Εύαγγελισμόν, διότι δεν μπορούμε να συναντήσωμε τον κόσμον έφ' όσον πριν δεν συναντήσαμε τον Θεόν. Εάν κατορθώσωμε να οδηγήσωμε τον λαόν σε μία ζωντανή έμπειρία της Λατρείας, θα ανακαλύψωμε νέα δυναμικά στοιχεία κηρύγματος. Η άρχαία Έκκλησία περισσότερον έλάτρευε και όλιγώτερον εκήρυττε (Πράξ. 2, 47)»⁸.

(Συνεχίζεται)

ΑΙΜΙΑΙΑΝΟΣ ΤΙΜΙΑΔΗΣ

Μητροπολίτης Σηλυβρίας

6. W. van der Syde: Studia Liturgica p. 304, Vol, II, No 4.

7. M. A. C. Warren: Interpreters, 1936, page 140.

8. Christian Century: 1969, p. 485.

ΤΟ ΙΣΤ' ΔΙΕΘΝΕΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ

Ἀπὸ 4ης ἕως 9ης Ὀκτωβρίου 1981 ἔλαβον χώραν ἐν Βιέννῃ αἱ ἐργασίαι τοῦ ΙΣΤ' Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Προέδρου τῆς Ὁμοσπόνδου Αὐστριακῆς Δημοκρατίας Δρος κ. Ροδόλφου Κίρχσλέγκερ, κηρύξαντος ἐν τῇ Μεγάλῃ Αἰθούσῃ τῶν Αὐτοκρατορικῶν Ἀνακτόρων τοῦ Χόφμπουργκ τὴν ἐναρξιν τούτων, μετὰ τὴν προσφώνησιν τοῦ Προέδρου τοῦ Συνεδρίου καὶ χειρεισιμὸν τῆς Ὑπουργοῦ Ἐπιστημῶν καὶ Ἑρεῦνης, Ἐξοχ. κ. Χέρτα Φίρμπουργκ. Τόσον ἢ ἑμίλια τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ἔσον καὶ ὁ χειρεισιμὸς τῆς Ὑπουργοῦ ἐδασίσθησαν, οὐχὶ ἐπὶ τῶν μέχρι πρό τινος κρατουσῶν στεγῶν ἰδεῶν περὶ Βυζαντίου, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς βάσει συγχρόνων μελετῶν καὶ ἐρευνῶν θεωρίας, ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου διωθεῖσθαι ἀξίαι τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κλασσικῆς Ἀρχαιότητος εἶδον τὴν διωματικὴν αὐτῶν συνέχειαν εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν Πολιτισμὸν. Εἰς τὸ Συνέδριον ἔλαβον μέρος ὑπερχίλιοι βυζαντινολόγοι ἐπιστήμονες ἐξ ὅλου τοῦ κόσμου, ἐκ τῶν ὁποίων ἑκατὸν ἐξήκοντα ἦσαν Ἕλληνες, ἐξ Ἑλλάδος, Τουρκίας, Αἰγύπτου, Δυτ. Εὐρώπης καὶ Η.Π.Α.

Συμφώνως πρὸς τὸ καταρτισθὲν ἐπίσημον πρόγραμμα τοῦ Συνεδρίου, τὴν 6ην μ.μ. τῆς Τετάρτης, 7ης Ὀκτωβρίου, ἐτελέσθη εἰς τὸν Ἱερὸν Καθεδρικὸν Ναὸν τῆς Ἀγίας Τριάδος Μέγας Ἐσπερινός, χοροστατούντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Αὐστρίας καὶ Ἐξάρχου Ἰταλίας, Ἑλβετίας καὶ Οὐγγαρίας κ.κ. Χρυσόστομου, Μέλους τῆς Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Συνεδρίου, συμπαραστυχουμένου ὑπὸ τῶν Ἀρχιεπισκόπων κ. Μιχαὴλ Σταύκου, Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἱ. Μ. Αὐστρίας καὶ κ. Ἀθηνῆρ Ἀρναούνηφ, Ἱερατικῶς Πρόσταμένου τῆς ἐν Βιέννῃ Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Μιχαὴλ Βαπόρη, Κοσμητοροῦ τοῦ ἐν Βοστώνῃ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου.

Εἰς τὸν Ἐσπερινὸν παρέστησαν: ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου κ. Δαμιανός, ὁ Ἐξοχ. Πρόεδρος τῆς Ἑλλάδος ἐν Βιέννῃ κ. Δημήτριος Πέτρος μετὰ τῶν Μελῶν τῆς ἐνταῦθα Ἑλληνικῆς Προεδρίας καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν Ὑπηρεσιῶν, ὁ Ἐξοχ. Πρόεδρος κ. Σόλων Κοιτουμάς, ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου καὶ Πρόεδρος τῆς Αὐστριακῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν Δρ. κ. Χέρμπερτ Χούνγκερ, Καθηγητῆς τῆς Βυζαντινολογίας καὶ Νεοελληνικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης, οἱ ἐξ Ἀθηνῶν Ἀκαδημαϊκοὶ κ.κ. Παναγιώτης Ζέπας καὶ Κωνσταντῖνος Μπόνης, ὁ Πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης κ. Μανούσος Μανούσάκας, ὁ Γενικός Διευθυνὴς Ὁρησκευμάτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας Καθηγητῆς κ. Σπ. Τρωϊάνος, ὁ Ἐξοχ. πρ. Ὑπουργὸς Παιδείας καὶ νῦν Πρόεδρος τοῦ Ἰδρύματος Πρὸ - Ὀριέντε κ. Θεόδωρος Πίφφλ-

Πέρτσενιτς, ὁ Ὁσιολ. π. Πέτρος Ντυπρέ, Ὑπογραμματεὺς τῆς Βατικανείου Γραμματείας διὰ τὴν Ἐνωσιν τῶν Χριστιανῶν, πλείστοι Καθηγηταὶ καὶ Ὑφηγηταὶ τῶν Πανεπιστημίων καὶ Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων, Θράκης καὶ Κρήτης, ὡς καὶ συνεργάται τῶν Ἰδρυμάτων Ἱστορίας καὶ Ἑρευνῶν, ὁ Πρόεδρος Δρ. κ. Στέφανος Γαλάτης μετὰ τοῦ Δ.Σ. τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς Ἀγίας Τριάδος, τὸ Δ.Σ. τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὰ Προεδρεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Αὐστρίας καὶ τῆς Αὐστρο - Ἑλληνικῆς Λίγκας, περὶ τοὺς πεντακσίτους βυζαντινολόγοι ἐπιστήμονες ἐξ Εὐρώπης, Η.Π.Α. καὶ Αὐστραλίας, οἵτινες καὶ κατέκλυσαν, κυριολεκτικῶς, τὸν Ἱστορικὸν Ἱερὸν Καθεδρικὸν Ναὸν καὶ πλήθος ἐκ τῆς ἐν Βιέννῃ Ὁμογενείας.

Πρὸ τῆς Ἀπολύσεως καὶ ἐν ἀτμοσφαιρᾷ θρησκευτικῆς κατανύξεως, βυζαντινῆς τελετουργικῆς μεγαλοπρεπείας καὶ ἐθνικῆς ἐξάρσεως καὶ υπερηφανείας, ὁ χοροστατῶν Σεβ. Μητροπολίτης Αὐστρίας κ.κ. Χρυσόστομος προσεφώνησε τὸ Ἐκκλησίασμα ὡς ἑξῆς:

Σεβασμιώτατε Ἁγιε Συναίου!

Ἐξοχώτατε κύριε Πρόεδου!

Ἐλλογιμώτατοι κύριε Πρόεδρε καὶ κύριοι Σύεδροι!

Ἀγαπητοί μου!

Συγκινεῖ ἰδιαίτερος ἡ ἐμπνευσιακὴ συμμετοχὴ ἰσοῦν ἐπιλέκτων Μελῶν τοῦ ΙΣΤ' Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου, με ἐπικεφαλῆς τὸν Πρόεδρον τῆς Αὐστροακῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν κ. Χούνγκερ, εἰς τὴν ἀπομυθὴν τελετουργικὴν ἐκφρασιν, εἰς τὸν Ἐσπερινὸν τῆς βυζαντινῆς παραδόσεως, εἰς ἓνα Ναόν, τοῦ ὁποίου ἰδρυταὶ εἶναι μακρονοὶ ἀλόγοι τῶν ὑποδουλωθέντων πιστῶν τοῦ Βυζαντίου, εἰς Ναόν, ὁ ὁποῖος ὑπόκειται εἰς τὴν Πρωτεύουσαν, τὴν ὁποίαν ἐλάμπρυναν Περιγλήψισαι τοῦ Βυζαντίου.

Ἀλλὰ τὸ θαυότερον νόημα τῆς ἀναγραφῆς εἰς τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τοῦ Συνεδρίου τῆς ἐσπερινῆς ταύτης λειτουργικῆς ἐκδηλώσεως, ἐγκνεται εἰς τὸν ἰδιότυπον χαρακτήρα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, εἰς τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῆς δομὴν, κύριον καὶ οὐσιώδες στοιχεῖον τῆς ὁποίας εἶναι τὸ θρησκευτικὸν βίωμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ἦδη, μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Νέας Ρώμης ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τὴν μετάρθεσιν τῆς Προτενύουσης τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν χάραν τῶν μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, προδιεγράφητο ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Τμήματος τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας εἰς χριστιανικόν.

Εἰς τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν, οἱ Αὐτοκράτορες, (ἐκ Θεοῦ), «Ἐπίσκοποι ἐπὶ τῶν ἐκτός», μετὰ τὸν ὄλον αὐτῶν εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, μετὰ τὴν στέφιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν, μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας ὡς Νόμων τοῦ Κράτους, μετὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς δογματικῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς συμβόλου τῆς πολιτικῆς ἐνότητος τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐξέφραζον τὴν νέαν αὐτῆς μορφήν, τὴν Βυζαντινὴν Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν.

Εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν, ἐκδηλός ἦτο ἡ θρησκευτικὴ χριστιανικὴ σφραγίς. Ἡ τέχνη τοῦ λόγου ἐτέθη εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀθηροσίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου, μετὰ ἀποτελεσματὴν δημιουργίαν λογοτεχνικῶν ἔργων καὶ συγγραμμάτων ἀπαραμίλλων τῆς Δογματικῆς, Πρακτικῆς καὶ Μυσικῆς Θεολογίας καὶ ἐξόχου ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως.

Εἰς τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν, τὸ θαῦμα τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου, ἡ Ἁγία Σοφία, ὑπῆρξε τὸ πρότυπον τῶν λατρευτικῶν οἰκῶν τῶν πιστῶν.

Εἰς τὴν Ζωγραφικὴν, αἱ εἰκόνες, μετὰ τὸ θρησκευτικὸν δίκαιον τῆς προσκυνήσεως αὐτῶν, μετεβλήθησαν εἰς σύμβολον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορικὴ ὑπαρξις τῆς Αὐτοκρατορίας φέρει τὴν θρησκευτικὴν χριστιανικὴν σφραγίδα.

Μετὰ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας ἀνελάμβανον τὰς ἐκστρατείας, μετὰ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας ἐτέλουν τοὺς θριάμβους, εἰς τὴν Παναγίαν Θεοτόκον κατέφευγον κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων καὶ ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀντήχησεν ὁ θοῆρος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πτώσεως καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς μεγάλης Πόλεως, θοῆρος, ὁ ὁποῖος μειουσιώθη εἰς τὰς ψυχὰς τῶν δούλων εἰς ἐθνικοθρησκευτικὸν φρόνημα, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὴν βάση τῆς νεωτέρας αὐτῶν ἰστορίας.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐρημνεῖα τοῦ σημερινοῦ βυζαντινοῦ Ἑσπερινοῦ, εἰς τὰ πλατῆσια τῶν ἐργασιῶν τοῦ ΙΣΤ' Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου. Ἐκφράζω ἰδιαιτέρας εὐχαριστίας καὶ τὴν ἐγνωμοσύνην μου εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀδριατικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Πρόεδρον τοῦ Συνεδρίου, Καθηγητὴν κ. Χέρμπερτ Χούνγκερ, διὰ τὴν ἐμπνευσιν καὶ πραγματοποιίαν αὐτοῦ ταύτην.

Ἡ Βυζαντινὴ Χορωδία θὰ ψάλλῃ τὸν ὕμνον πρὸς τὴν Παναγίαν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τοῦ Βυζαντινοῦ.

Ἀκολουθῶς ἐψάλλῃ τὸ κοντάκιον «τῆ Ὑπερμάχῳ» καὶ ἡ ἐκδηλώσις ἐτελείωσεν μετὰ τὰς φημάς τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου τοῦ Α' καὶ τοῦ κυριάρχου Σεβ. Μητροπολίτου Αὐστρίας. Ἐφάλεν ἡ ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου ἐξ Ἀθηνῶν προσκληθεῖσα Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ Χορωδία, ὑπὸ τὴν δ' ὄψιν τοῦ Μουσικολογικοῦ κ. Λυκούργου Ἀγγελοπούλου, ἧτις καὶ ἐντυπωσίασεν τοὺς πάντας, διὰ τῆς ἐμμελοῦς καὶ πιστῆς ἐκτελέσεως τῶν βυζαντινῶν ὕμνων.

Τοῦ Συνεδρίου συμμετέσχε καὶ ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σινάου κ.κ. Δαμιανός, ὅστις τὴν 8ην Ὀκτωβρίου προσέθη εἰς λίαν βαρυσήμαντον ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν, ἀφορῶσαν εἰς τὰ νεωστὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης εὐρεθέντα χειρόγραφα.

Τὸ εὐρεθὲν ὕλικόν περιλαμβάνει, κυρίως, χειρόγραφα ἐπὶ παπύρου, μεμβράνης καὶ χάρτου, ἦτοι:

1) Πάπυροι: 36 τεμάχια παπύρων, προερχόμενα, κυρίως, ἐκ πινακίδων μεταγενεστέρων σταχῶσεων, ὡς καὶ σπαράγματα παπύρων.

2) 1.148 σῶματα χειρογράφων κωδίκων. Ἐξ αὐτῶν 305 εἶναι πλήρεις κώδικες, οἱ δὲ 209 φέρουν καὶ τὰς πινακίδας εἰς τὴν ῥάχην των. Ἐκ τῶν 1.148 σωμάτων, τὰ 836 εἶναι: ἑλληνικοὶ χειρόγραφοι κώδικες, πλήρεις ἢ ἀτελεῖς καὶ τὰ ὑπόλοιπα ξενόγλωσσοι χειρόγραφοι κώδικες, πλήρεις ἢ ἀτελεῖς, ἦτοι: ἀραβικοί, συριακοί, σλαβονικοί, ἀρμενικοί, εἰς ἑβραϊκὸς καὶ δύο λατινικοὶ (φραγκοχριστιανικοί).

3) Εὐρέθησαν ἐπίσης 20 ἐντυπα καὶ περὶ τὰ 200 τεμάχια διαφόρων ἐπιστολῶν, ἐγγράφων καὶ καταστάσεων.

Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον των, τὰ νέα εὐρήματα τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ εἶναι, κυρίως, θρησκευτικῆς φύσεως, ἦτοι:

1) Ἁγία Γραφή: ἀναγνώσματα Παλαιᾶς Διαθήκης, Προφητεῖαι, Ψαλτήριον, Εὐαγγέλια, Πραξαπόστολοι καὶ Ἀπόστολοι.

2) Λειτουργικά: Κανόνες, τροπαιολογία, μηναῖα, ὠρολόγια, λειτουργία.

3) Εὐχολόγια: Ἀκολουθία διαφόρων ἐορτῶν, βίαι Ἁγίων, μερικὰ μουσικὰ χειρόγραφα.

4) Ἐκ τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν συγγραμμάτων, μόνον ἐλάχιστα δείγματα ὑπάρχουν, εἰς μεμονωμένα φύλλα παραφράσεως ραψωδιῶν τῆς Ἰλιάδος καὶ ἐκ τοῦ περὶ ἐρημνεῖας τοῦ Ἀριστοτέλους.

5) Ἐλάχιστα πατερικά καὶ ἀσκητικά κείμενα.

6) Ἐλάχιστα νομοκανονικά κείμενα. Εὐρέθη, ὅμως, εἰς, σχεδὸν πλήρη, κώδιξ τοῦ νόμου στρατιωτικοῦ τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΤΡΑΤΟΣ (†)

(1905 - 1981)

Με δόνην και θλίψιν πολλήν, αποχαιρετούμεν σήμερα τὸν Ἀνδρέαν Στράτον, τὸν παλαιὸν δικηγόρον, τὸν ἐπιτυχημένον πολιτικὸν καὶ τὸν διακεκριμένον βυζαντινολόγον. Καὶ οἱ οἰκετοὶ του καὶ οἱ φίλοι του, ὅλοι αἰσθανόμεθα τὸ μεγάλον κενὸν πὺρ τόσοσ ἀπροσδόκητα ἄφηνε: ὁ αἰφνίδιος θάνατός του.

Γόνος παλαιᾶς καὶ ἱστορικῆς οἰκογενείας ἀγωνιστῶν, εἶχε γεννηθῆ ὁ Ἀνδρέας Στράτος εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸ ἔτος 1905, ὡς υἱὸς τοῦ ἰκανοῦ ὅσον καὶ τραγικοῦ πολιτικοῦ Νικολάου Στράτου καὶ τῆς Μαρίας Κορομηλά. Εἶχε σπουδάσει: τὰ νομικὰ καὶ τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστή-

μας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Καὶ κατόπιν, εἶχε συμπληρώσει τὰς σπουδὰς του εἰς τὰ πανεπιστήμια τῶν Παρισίων, τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Ἰένης.

Δικηγόρος εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1928, γρήγορα ἐγκατέλειπε τὴν ἀσκῆσιν τοῦ δικηγορικοῦ λειτουργήματος διὰ τὴν πολιτευθῆ. Καὶ ἐπολιτεύθη ἀπὸ τοῦ 1923 συνεχῶς ἐπὶ μακρὰ ἔτη, ἐκλεγείς ἐπανειλημμένως βουλευτὴς τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, ἐπανειλημμένως δ' ἐπίσης διατελέσας Ὑπουργὸς ἀπὸ τοῦ 1946 μέχρι τοῦ 1963, — Ὑπουργὸς Ἐργασίας, Ὑπουργὸς Βορείου Ἑλλάδος καὶ Ὑπουργὸς Κοινωνικῆς Προνοίας. Ἀκόμη, καὶ

Ἐκ τῆς γενικῆς ἐπισκοπήσεως τοῦ περιεχομένου τῶν συναϊτικῶν εὐρημάτων προκύπτει, ὅτι πρόκειται περὶ καιμένων γνωστῶν καὶ κοινῶν καὶ εἰς εὐρείαν χρῆσιν ἐντὸς τῶν χριστιανικῶν καὶ μάλιστα μοναστικῶν κοινοτήτων.

Δεύτερον στοιχεῖον τῶν νέων εὐρημάτων εἶναι οἱ τύποι γραφῆς τῶν χειρογράφων. Οἱ τύποι τῶν μεγαλογραμμάτων συναϊτικῶν χειρογράφων ἀνήκουν εἰς τοὺς κατὰ τὴν κυρίως βυζαντινὴν ἐποχὴν, δηλ. μεταξὺ 8ου καὶ 10ου αἰ., διαμορφωθέντας τύπου. Ὅλοι σχεδόν, πάλιν, οἱ γνωστοὶ τύποι τῆς μικρογραμμάτου γραφῆς ἐκπροσωποῦνται καὶ εἰς τὰ νέα εὐρήματα τοῦ Σινᾶ.

Τὸ τρίτον στοιχεῖον εἶναι ἡ χρονολόγησις τῶν εὐρημάτων, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 4ον αἰ. (συναϊτικὸς κώδιξ) καὶ φθάνει μέχρι τοῦ 18ου αἰ.

Λαμβάνομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὰ νέα εὐρήματα δὲν εἶναι μεταγενέστερα τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰ., δύναται νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ὁ χώρος τῶν εὐρημάτων ἦτο χώρος ἢ ἐκ τῶν χώρων φυλάξεως τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς, πρὸ τῆς μεταφορᾶς των (περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰ.) εἰς χώρον, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Συναίου Νικηφόρος Παρθάλης διεμόρφωσεν εἰς Βιβλιοθήκην.

Ἡ ἀνωτέρω ἀνακοίνωσις ἐγένετο ἐνώπιον πολυαριθμῶν ἐπιστημόνων καὶ ἀκρατῶν, ὑπῆρξε δὲ μεγάλου ἐνδιαφέροντος, ἐπιστημονικῆς σπουδαιότητος καὶ ἐθνικῆς σημασίας.

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Συναίου κ.κ. Δαμιανός, τὴν 9ην Ὀκτωβρίου, ἀπένευμεν εἰς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Αὐστρίας κ.κ. Χρυσόστομον, τὸν Χρυστὸν Σταυρὸν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῆς Ἱερᾶς Αὐτοκρατορικῆς Μονῆς τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ.

Εἰς τὰ πλαίσια τοῦ Συνεδρίου ἔλαβον χώραν, α) Ἐκθεσεὶς 400 βυζαντινῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς

Αὐστριακῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, β) Ἐκθεσεὶς Γεωργιανῆς Τέχνης, γ) Ἐκθεσεὶς βυζαντινῶν νομισμάτων καὶ σφραγίδων, δ) Ἐκθεσεὶς βυζαντινῶν εἰκόνων καὶ λειτουργικῶν σκευῶν, με συμμετοχὴν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως δι' ἐκθεμάτων ἐκ τῶν ἐνταῦθα Ἱερῶν Ναῶν καὶ ε) Ἐκθεσεὶς Γραμματοσήμεων, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Σεβ. Καρδινάλιου Βιέννης καὶ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Αὐστρίας. Σημειωτέον, ὅτι τὰ Αὐστριακὰ Ταχυδρομεῖα, ἐπὶ τῷ Συνεδρίῳ, ἐξέδωσαν ἀναμνηστικὸν γραμματόσημον, με ἀπεικόνισιν τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐκ χειρογράφου.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ἐγένοντο περὶ τὰς 30 Εἰσηγήσεις καὶ 400 Ἀνακοινώσεις, ἔληξαν τὸ ἀπόγευμα τῆς 9ης Ὀκτωβρίου, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Καθηγητὴς Δρ. κ. Χ. Χούγγκερ ἐπανεξελέγη Πρόεδρος τῆς Διεθνoῦς Ἐπιτροπῆς Βυζαντινῶν Σπουδῶν.

Ἐπηκολούθησεν εἰς τὴν Μεγάλην Αἴθυσαν τῆς Αὐστριακῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης συναυλία Βυζαντινῆς Μουσικῆς ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Χορωδίας Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία καὶ εἶχεν ἀρίστην ἐπιτυχίαν.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου, Καθηγητὴς Δρ. κ. Χέρμπερτ Χούγγκερ, ἐκ τῶν μεγαλυτέρων συγχρόνων Βυζαντινολόγων ἦτο ἐκαῖνος, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς εἰδικῆς ἐξ Ἀθηνῶν προσκλήσεως τῆς γνωστῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Χορωδίας καὶ τὴν ἔμπνευσιν νὰ συμπεριληφθῆ εἰς τὸ Πρόγραμμα ἡ τέλεσις πανηγυρικοῦ Ἑσπερινοῦ, ἐπιθυμῶν, διὰ τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς, νὰ δώσῃ χαρακτηριστικὴν εἰκόνα τοῦ Βυζαντίου εἰς τὰ πλαίσια τοῦ ΙΣΤ' Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου ἐν Βιέννῃ, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε μίαν ἐντυπωσιακὴν προδολὴν αὐτῆς ταύτης τῆς Ἑλλάδος.

Ἀρχιμ. ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΑΪΚΟΣ

Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αὐστρίας

μέ τὴν ἐκπροσώπηση τῆς Ἑλλάδος εἰς πολλὰς διεθνεῖς διασκέψεις ἢ διεθνεῖς ὀργανισμούς, ὁ Ἄνδρέας Στράτος συνεπλήρωσε τὴν πολιτικὴν του δράσιν καὶ ἀνεδείχθη εἰς πολιτικὴν μορφήν με μεγάλην καὶ ἐπιτυχημένην προσφοράν εἰς ποικίλους τομεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου βίου.

Μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ προσφορά του αὐτῆ εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τοῦ τόπου μας.

Ὅμως, μεγάλη, ἴσως ἀκόμη μεγαλύτερη, ὑπῆρξεν ἡ προσφορά του εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνερεύνησιν τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας. Καὶ ἡ τελευταία αὐτῆ προσφορά του, τὸν καθιέρωσεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν συγχρόνων βυζαντινολόγων, εἰς τὸ ἑλληνικὸν καὶ εἰς τὸ διεθνὲς πεδίου.

Ἀποτραδηγμένος πλέον ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, ἐπανῆλθεν ὁ Ἄνδρέας Στράτος με ὀρμὴν εἰς τὸν παλαιὸν του ἔρωτα, εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἱστορίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ἰδιαίτερα κατὰ τὸν ἑννέα αἰῶνα. Καὶ ὡς προῖόν τοῦ πολυχρόνου μόχθου του, ἐδημοσίευσεν τὸ πολυτόμου σχετικὸν ἔργον του, με τὸ ὅποιον, ὕστερα ἀπὸ ἐξαντλητικὴν ἔρευναν τῶν πηγῶν καὶ με πολλὴν σοφίαν, ἐφώτισεν τὴν σκοτεινὴν, ἀλλὰ καὶ ἔνδοξον αὐτὴν ἐποχὴν τῶν ἀνακατατάξεων κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῆς δυναστείας του, τοὺς χρόνους ποὺ προετοίμασαν τὴν δόξαν τῶν Ἰσαύρων καὶ τῶν Μακεδόνων, ἀργότερα καὶ τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων.

Τὸ βιβλίον του αὐτό, βραβευμένον ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν καὶ μεταφρασμένον εἰς τὰς κυριώτερας ξένων γλώσσας, κατέληξε βιβλίον κλασσικὸν καὶ μνημεῖον γνώσεως καὶ ἀσφαλούς πληροφορήσεως διὰ τὴν πλοκὴν τῶν μεγάλων γεγονότων τοῦ 7ου αἰῶνος. Ὑπῆρξε βιβλίον-ὀδηγὸς καὶ βιβλίον προβληματισμοῦ διὰ κάθε σύγχρονον μελετητὴν τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας, καὶ ὡς βιβλίον βασικὸν καὶ κλασσικὸν ἐχαριετίσθη μ' ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ εἰς τὴν ξένην κριτικὴν καὶ βιβλιογραφίαν.

Ἐρευνητὴς καὶ μελετητὴς ἀκούρατος, ὁ Ἄνδρέας Στράτος, ἐξηκολούθει, μέχρι ἀκόμη χθές, νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ ἀναζητῆ τὰς ἀναγκαῖας συμπληρώσεις τοῦ ἔργου του. Καὶ εἶναι κρίμα, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστῆμη, ἀλλὰ καὶ ἡ διεθνὴς, χάνει με τὸν θάνατόν του ἓνα ἐνθουσιώδη καὶ διακεκριμένον μύστην τῆς. Με τὸν θάνατόν του, με τὸν ὅποιον ἀραιώνουν αἱ τάξεις τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον βυζαντινολόγων, καὶ με τὸν ὅποιον, οἱ Ἕλληνες ὁμότεχοί του χάνουν ἓνα ξεχωριστὸν συνάδελφόν των.

Ἀποχαιρετούμεν σήμερον με ὀδύνην καὶ με θλίψιν τὸν Ἄνδρέαν Στράτον, τὸν σωστὸν ἄνθρωπον με τὸ ἄριστον ἦθος. Συμμερίζομεθα τὸν πόνον τῆς εὐγενικῆς καὶ πιστῆς συντροφῆς τῆς ζωῆς του, τῆς ἀγαπημένης ἀδελφῆς του, καὶ τῶν ἄλλων οἰκείων του.

Καὶ μ' ἓνα δάκρυ θερμὸν καὶ πονεμένον, τὸν συνοδεύομεν ὅλοι με συντριβὴν εἰς τὴν τελευταίαν του κοιτίαν.

Π. ΖΗΠΟΣ

1. Δημοσιεύοντες τὴν μεστὴν περιχομένου καὶ λίαν χαρακτηριστικὴν Ὀμιλίαν τοῦ Καθηγητοῦ-Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ πρώην Ὑπουργοῦ κ. Π. Ζέπου κατὰ τὴν ἐκφορὰν τῆς νεκρωσίου ἀκολουθίας τοῦ αἰφνιδίως τελευτήσαντος εὐγενοῦς τέκνου τῆς Αἰτωλοκαρνανίας Ἀνδρέου Ν. Στράτου, ἀποτίνομεν καὶ ἡμεῖς τὸν ὕστατον ἀσπασμόν. Καὶ ὁ ἀσπασμὸς εἶναι ἅμα καὶ ὁμολογία στενῆς φιλίας, ἀμοιβαίας ἐκτιμῆσεως καὶ ἀγάπης. Ὑἱὸς τοῦ τραγικοῦ πράγματι πολιτικοῦ Νικολάου Στράτου καὶ τῆς Μαρίας Κορομηλιᾶ, ἱστορικῶν ἀμφοτέρων οἰκογενειῶν, συνεξέυχθη τὴν κυρίαν Νίαν Στράτου, τὸ γένος Ἡσαΐα, ταλαντούχου καὶ ἀφωσιωμένης πράγματι συντρόφου. Δὲν ἠτύχησαν ὁμῶς νὰ ἀποκτήσουν τέκνα. Ἄλλ' ὡς βεβαίως καὶ ἡ Σοφία Σολωμῶντος: «Κρείστων ἀτεκνία μετὰ ἀρετῆς ἀθανασία γάρ ἐστὶν ἐν μνήμῃ αὐτῆς, ὅτι καὶ παρὰ Θεοῦ γινώσκεται καὶ παρὰ ἀνθρώποις παροῦσάν τε μιμῶνται αὐτὴν καὶ ποθοῦσιν ἀπελθεῖν αὐτήν» (Σοφ. Σολ. 4,1-2). Καὶ πράγματι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀνδρέου Στράτου ἦτο φανερὰ καὶ ἐκδηλὸς ἡ ἀρετὴ, εἰς πάντα εἰς ἐγγυτέραν γνωριμίαν ἐρχόμενον ἢ συνδεόμενον μετ' αὐτοῦ. Χαρακτὴρ ἀκέραιος καὶ εὐθύς, εἰρηνικός, ἀλλὰ καὶ ἀποφασιστικός εἰς τὰς ἐπιδιώξεις του πολιτικὸς ἀνιδιοτελής Βουλευτὴς καὶ Ὑπουργὸς φιλοπατρίας μεστός μετὰ δὲ τὴν ἀποχώρησίν του ἐκ τῆς πολιτικῆς διὰ λόγους ὑγείας, ἐστράφη πρὸς τὴν ἐπιστῆμην τῆς Βυζαντινολογίας. Γλωσσομαθέστατος καὶ μορφώσεως σπανίας, ἐμελέτησεν εἰς ἕκτασιν καὶ εἰς βάθος τὸν δυσεξερεύνητον Ζ' αἰῶνα τοῦ Βυζαντίου, τὸν μὴ ὀρθῶς «σκοτεινόν» χαρακτηρισζόμενον, ἀναδειχθεὶς ἄριστος ἐρευνητὴς καὶ ἀναδιφιτὴς τοῦ Βυζαντινοῦ Μεσαίωνα, διεθνούς ἀναγνωρίσεως διὰ πολλῶν μελετῶν καὶ μάλιστα διὰ τοῦ κλασσικοῦ πολυτόμου ἔργου του, «Τὸ Βυζάντιον στὸν Ζ' αἰῶνα», ἔργον τὸ ὅποιον ἐβιβλιοκρίναμεν εὐμενέστατα καὶ ἐν τῷ Περιοδικῷ «Θεολογία».

2. Ἐξαιρετὸν ἦθος, εὐγένεια, προσήνετα, φιλόανθρωπα αἰσθητά καὶ ἀγάπη πρὸς τοὺς δεομένους τῆς δοθηθείας του, ἦσαν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρετῆς του. Γλυκὺς τοὺς τρόπους, εἶχε τὸ χάρισμα τῆς ἀφηγήσεως, ὥστε νὰ ἀποβαίῃ ἐλκυστικός καὶ χαριτωμένος συζητητής. Ἦτο εἰλικρινὴς πρὸς τοὺς φίλους του, ἀνιδιοτελής καὶ ἀνεπίδεικτος ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν ἰδεῶν του. Ἀπερροφάτο ἰδίᾳ ἀπὸ τὰς συνομιλίας τῶν ἐπιστημόνων φίλων του, μάλιστα ὅταν αὐτὰ περιστρέφοντο εἰς ἱστορικὰ θέματα καὶ προβλήματα τοῦ Βυζαντίου. Πιστεύω ὅτι ὁ ἀσίδιμος ἄνθρωπος «εὐάρεστος τῷ Θεῷ γενόμενος ἡγαπήθη», διότι «δικαίως ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι, ἐν ἀναπαύσει ἔσται», ὡς λέγει καὶ ἡ Ἁγία Γραφή (Σοφ. Σολ. 4, 7, 10). Τὴν ἀνάπαυσιν ἐν Κυρίῳ τῆς ψυχῆς σου, εὐχόμεθα διακαῶς καὶ ἡμεῖς οἱ φίλοι σου, ἀγαπητέ Ἀνδρέα, εὐχόμενοι εἰς ἅπαντας τοὺς οἰκείους σου καὶ μάλιστα τὴν καλὴν σου σύντροφον Νίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀγαπητὴν σου ἀδελφὴν Δώραν, τὴν ἐξ ὕψους παρηγορίαν διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ προσφιλοῦς των.

Αἰωνία σου ἡ Μνήμη!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Οὐχὶ «ἐπὶ νιούς ἀνθρώπων».

Εἰς μίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὑπάρχει τόσις νὰ ἀποδυναμωθῆ, ὡς μὴ ὄφελε, ἢ σημασία τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, ἀποκτοῦν ὅλως ἰδιαίτερον ἀξίαν τὰ ὅσα σχετικῶς ἐτιοῖσθησαν ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας καὶ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἰωάννου Καρμίρη, τονίσαντος πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ ἐξῆς: «Μὲ τὸ ἱστορικὸν ΟΧΙ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 ὁ μικρὸς Νέστορ ἔβρασε τὸ ἀνάστημά του κατὰ τοῦ γίγαντος Ἀναίου (ἢ δυνατεῖα τοῦ Παντοκράτορος), ὁ ἀριθμητικῶς μικρὸς ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τοῦ ταχύτατα καθυποτάξαντος τὴν Εὐρώπην καὶ ὡς ἀητήτου θεωρουμένου γίγαντος φασιστικοῦ Ἄξονος, διὰ τὰ ἐπαληθεύη ὁ λόγος τοῦ ποιητοῦ: «ὡ μεγαλοσύνη τῶν λαῶν δὲν μειριέται μὲ τὸ στρέμμα, μὲ τῆς καρδιάς τὸ πύρωμα μειριέται καὶ μὲ τὸ αἷμα...». Ἡ εὐφυχνία καὶ ὁμοφυχνία καὶ ἀνδρεία καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἠρωμένον καὶ ὁμορουόντος ἐχάρισεν εἰς τὸν κοινὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα τὴν πρώτην μεγάλην νίκην».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ «Ἕλληνες δέον ἀφ' ἐνὸς νὰ καταδικάζουν πᾶσαν πλαστογραφίαν καὶ παραχάραξιν τῆς ἱστορίας καὶ ἀφ' ἑτέρον, —ὡς προσετέθη ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἰ. Καρμίρη—, ἠρωμένοι καὶ ὁμορουόντες νὰ στηρίζωσι τὰς ἐλπίδας τῶν ἐπὶ τὸν μὴ ἐγκαταλείποντα αὐτοὺς κατὰ τὴν μακροαίωνα περιπετειώδη ἱστορίαν τῶν παντοδύναμον Θεῶν καὶ οὐχὶ «ἐπὶ νιούς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία».

Δὲν εἶναι ὄπιον, ἀλλὰ ζύμη.

Εἶναι λίαν ἀξιεπαινος ἢ ὑπὸ τοῦ Δελτίου τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Θεολόγων «Κοινωνία» δημοσίευσίς τῶν Προακτικῶν τοῦ Α' Συνεδρίου Θεολόγων Βορείου Ἑλλάδος, ἀσχοληθέντος περὶ τοὺς σκοποὺς καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐν τοῖς σχολείοις Μέσης Ἐκπαιδεύσεως διδασκομένου μαθήματος τῶν Θεοσκευτικῶν.

Καθ' ἃ συνάγεται ἐκ τῶν σχετικῶν εἰσηγήσεων, συζητήσεων καὶ πορισμάτων τοῦ Συνεδρίου τούτου, τὸ μάθημα τοῦτο ἀφυπνίζει καὶ φωτίζει τὸ ἐρώτημα διὰ τὸν Θεόν, διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κόσμου, διὰ τὸ νόημα καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς, διὰ τοὺς κανόνες δράσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ βοηθεῖ νὰ δοθῆ ἀπάντησις εἰς αὐτὰ ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ ἐκ τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ μάθημα τῶν Θεοσκευτικῶν ἀδοηθεῖ τοὺς πιστοὺς μαθητὲς νὰ συνειδητοποιήσουν περισσότερο τὴν πίστην τους, νὰ οικοδομηθῶν σ' αὐτὴ καὶ νὰ ἀποφύγουν τὸν κίνδυνον τῆς

θρησκευτικῆς ἀνωριμότητος ἢ ἀδιαφορίας. Στὸν μαθητὴ, πὺ ἀναζητεῖ ἢ δοκιμάζει τὰ ὁσὶν τὴν πίστην προσφέρει τὴ δυνατὴτητα νὰ γνωρίσῃ τις ἀπαντήσεις τῆς Ἐκκλησίας πᾶνω στὰ ἐρωτήματά του καὶ νὰ τοποθετηθῆ ἀπέναντί τους. Τέλος στὸ μαθητὴ, πὺ εἶναι ἄπιστος ἢ θεωρεῖ ἑτοῖον τὸν ἐναντὶ τοῦ ἢ εἶναι ἀδιάφορος θρησκευτικῶς δίνεται ἢ εὐκαιρία, ἀντιμετωπίζοντας τις ἀντίθετες θέσεις, νὰ ξεκαθαρίσει ὁριστικὰ τὰ πρόγματα κατὰ ἢ ὑπέρ, ἀναθεωρώντας τὴν ἀντίθεση ἢ ἀδιαφορία του».

Ὡς ἐπιγραμματικῶς ἐτιοῖσθη κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ συνεδρίου ὑπὸ τοῦ ἀνηκοντος εἰς τὸ ΠΑΣΟΚ βουλευτοῦ Θεσσαλονίκης κ. Στ. Παπαθεμελῆ, διὰ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος μαθήματος συνειδητοποιεῖται, ὅτι «ὡ πίστη πὺ κάνει πράξη τὸ ἴδου καινὰ ποιῶ πάντα», δὲν εἶναι ὄπιον, ἀλλὰ εἶναι ζύμη γιὰ τὸν μετασχηματισμὸ τῆς κοινωνίας».

Ὡς ἰδιαίτερος τονίζεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Θεολόγων Καθηγητοῦ κ. Κ. Μουρατίδου, ἢ ἀποστολὴ τοῦ μαθήματος τῶν Θεοσκευτικῶν, «ὡς ἀποδεικνύεται κατὰ τρόπον συγκλονιστικὸν ἐκ τῆς ἀπαιτήσεως τῶν Πολωνῶν ἐργατῶν, ὅπως ἐνταχθῆ τὸ μάθημα τῶν Θεοσκευτικῶν ὡς ὑποχρεωτικὸν εἰς τὴν Παιδείαν, διὰ τῆς ταυτοχρόνου ἄρσεως τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς ἐκμάθησιν τῆς μαρξιστικῆς κοσμοθεωρίας, εἶναι ὄχι μόνον ἀπαραίτητος, ἀλλὰ καὶ ἀναντικατάστατος».

Ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια».

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πέντε ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως καὶ κυκλοφορίας τῆς ἐφημερίδος «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ ἐν σχετικῇ συνεντεύξει του ἐτιοῖσεν, ὅτι ἢ ἐφημερίς αὕτη «ἀποτελεῖ πρᾶγμα τὸ μαχητικὸ μας ὄργανον πὺ ἀνταποκρίνεται στὴν μεγάλη παράδοση τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ προβάλλει ἀκατάπαντα τις θέσεις τῆς Ἐκκλησίας μας στὰ ἐπίκαιρα καὶ καινὰ προβλήματα. Συγχρόνως εἶναι καὶ ὁ καθρέφτης, πὺ παρουσιάζει μὲ πληρότητα τὸ πλούσιον καὶ ποικίλον φιλανθρωπικὸν καὶ πνευματικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας μας». Ἐπὶ πλέον αἱ στήλαι τῆς ἐφημερίδος ταύτης εἶναι ἀντίλογος ἐναντίον ἐκείνων, πὺ ἀπὸ καλῆ ἴσως πρόθεσης ἢ ἀπὸ ἐπιβουλή ἔβαλαν κατὰ ἱερῶν θεσμῶν, προσώπων καὶ αὐτῆς ἀκῶμα τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας. Ἡ ζωντανὴ παρουσία τῆς σ' ὅλους τοὺς τομεῖς εἶναι ἀξιεπαινη. Σ' αὐτὴν οἱ Ἱεράρχες μας, ὁ Κλῆρος, τὰ στελέχη μας καὶ ὁ λαὸς, πὺ ἀγάπησαν τὴν ἐφημερίδα, βλέπουν μὲ ἐμπιστοσύνη τὴν ἀλήθεια γιὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ μας ζητήματα καὶ ἐδραίωνουν τὸ φρόνημά τους».

Ἡ «Ἐκκλησία» εὐχεται, ὅπως ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐφημερίς, — ἥτις συνεχῶς αὐτοβελτιουμένη, ἀναποκορύνεται εἰς τὰς προσδοκίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος —, συνεχίση νὰ τροφοδοτῇ πνευματικῶς ὁλονὸν καὶ περισσότερον τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα ταύτης. Ὡς προσέθεσεν ὁ Μακαριώτατος ἐν τῇ συνεντεύξει του, «τὸ σημαντικό αὐτὸ ἐπίτευγμα τῆς Ἐκκλησίας μας πρέπει νὰ τὸ ἀγκαλιάσουμε ὅλοι μας ἀνεξαιρέτως μὲ ἀγάπη. Εἶναι ἓνα ζωντανὸ δημοσιογραφικὸ ὄργανο τῆς Ἐκκλησίας μας, ποὺ οὔτε σκέψη δὲν πρέπει νὰ κάνουμε, ὅτι κάποτε ἴσως ὑποστῆλῃ τὴ σημαία τῆς ἀγωνιστικότητός του καὶ τῆς παρουσίας του, παρὰ τίς τυχὸν ἀτέλειές του, οἱ ὁποῖες οὐδ' ἐν τῷ χρόνῳ πιστεύουμε, ὅτι θὰ ἐκλείρουν».

Τὸ χριστιανικὸν πολιτικὸν κριτήριον.

Πρὸ τῶν προσφάτων ἐκλογῶν ἐδημοσιεύθη εἰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας συνέντευξις περὶ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτικοῦ κριτηρίου, ἥτις διατηρεῖ τὴν ἐπικαιρότητά της ὅπως ἰδιαιτέρως καὶ διὰ τὴν μετὰ τὰς ἐκλογὰς διανοιγεῖσαν νέαν περίοδον διακυβερνήσεως τῆς χώρας. Ὡς τονίζεται ἐν τῇ συνεντεύξει ταύτῃ, «ἐὰν τὸ ἄτομο πρέπει νὰ ἱεραρχήσῃ ὁρθὰ τίς ἀξίες στὴν προσωπικὴ του ζωὴ, ἡ Πολιτεία πρέπει νὰ δημιουργήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα ἀγαθὰ πολιτισμοῦ, ἀναπτύσσοντας ὅλους τοὺς τομεῖς του πρὸς χάριν ὅλων τῶν πολιτῶν καὶ ἱεραρχώντας αὐτοὺς στὴ θεωρία καὶ στὴν πράξι μὲ ὑγιᾶ ἠθικὰ κριτήρια. Ἡ ἐξυγίανση τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν δομῶν προϋποθέτει τὴν ἐξυγίανση τῶν ἀνθρώπων». Ἐπομένως «ἡ δημοκρατία ὡς μορφή κράτους προϋποθέτει τὴν δημοκρατία ὡς τρόπο καὶ μορφή ζωῆς... Ἡ Πολιτεία λοιπὸν πάνω ἀπὸ τὰ πολιτικὰ σχήματα χρειάζεται ἀνθρώπους. Καὶ ἀνθρώποι καὶ ἐξοχὴν δημιουργοῦνται μόνο μὲ τίς ἠθικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀρχές».

Εὐχόμεθα ὀλοφύχως ὅπως αἱ ἀρχαὶ αἵτια ἐμπνέουν πάντοτε εἰς τὸν τόπον μας τὴν κυβερνήσιν, τὴν ἀντιπολίτευσιν, τὰ κρατικὰ ὄργανα καὶ πάντας τοὺς πολίτας.

Ὁρθόδοξοι καὶ Καθολικοί.

Πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἡ «Καθολικὴ Ἀκαδημία τῆς Βασιλείας» ὠργάνωσεν ἐν Μονάχῳ συνέδριον μὲ θέμα «Ὁρθόδοξοι καὶ Καθολικοί», καθ' ὃ ἀφ' ἑνὸς ἐξητάσθη ἡ ἱστορία τοῦ ἀπ' ἀλλήλων χωρισμοῦ τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ ἡ ἱστορία τῶν διαφόρων ἐνωτικῶν προσπαθειῶν, ἀφ' ἑτέρου ἐπεσημάνθησαν τὰ κοινὰ σημεῖα καὶ αἱ διαφοραὶ τῆς λειτουργικῆς παραδόσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ τρίτον ἐγένετο μελέτη τοῦ ζητήματος τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐν ἀνεκτῇ ποικιλομορφίᾳ ἐνότητος αὐτῶν.

Ὡς προέκρινεν ἐκ τῶν γενομένων σχετικῶν εἰσηγήσεων καὶ συζητήσεων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπο-

κατασταθῇ ἡ ἐνότης μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται ἀδικία τὰ περὶ πρωτείου καὶ ἀλαθῆτιος παπικὰ δόγματα καὶ ἐφ' ὅσον συνεχίζεται ἡ ὑπὸ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν χοήσις τοῦ Filioque ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως.

Ὡσαύτως ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦτω ἐτινίσθη, δι' ἃ δέον νὰ ἀξιοποιηθῇ ἡ λειτουργικὴ παράδοσις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἥτις στηρίζεται οὐχὶ εἰς τὴν σχολαστικὴν θεολογίαν, ἀλλ' εἰς διωματικὴν ἐμπειρίαν καὶ ἐπομένως θὰ ἦτο δυνατόν καὶ σήμερον νὰ παρουσιάσῃ τὴν καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ὑφισταμένην ἐνότητα ἐν τῇ ποικιλομορφίᾳ.

Αἱ Κατακόμβαι τῆς Μήλου.

Τῇ πρωτοβουλίᾳ ἐκλεκτῶν κληρικῶν καὶ μελῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἰδρύθησαν εἰδικοὶ ὄργανισμοὶ διὰ τὴν προστασίαν, συντήρησιν καὶ διάσωσιν τῶν Κατακομβῶν τῆς Μήλου, αἵτινες εἶναι τὸ μόνον παλαιοχριστιανικὸν μνημεῖον τοῦ εἶδους αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Οἱ ὄργανισμοὶ οὗτοι, πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ τῶν, συνεργάζονται κατ' ἀξίει πᾶν τρόπον στενῶς μετὰ τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν καὶ κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, τῆς Ἀκαδημίας, τοῦ Ἐθνικοῦ Μετοσοβείου Πολυτεχνείου, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τοῦ Κοινοφελούς Ὄργανισμοῦ Κυκλάδων Νήσων, τῶν Κυκλαδικῶν Σωματείων, τοῦ Κυκλαδικοῦ Τύπου κ.ἄ.

Ἐκφράζοντες θαθεῖαν χαρὰν καὶ ἱκανοποίησιν διὰ τὴν ἀρξαμένην προσπάθειαν ταύτην, εὐχόμεθα, ὅπως αὕτη στεφθῇ ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, ἵνα αἱ Κατακόμβαι τῆς Μήλου καταστοῦν ἀφ' ἑνὸς πόλος ἔλξεως διὰ τὴν νέαν γενεάν πρὸς ἀναζωπύρωσιν τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ φρονήματος τῶν πρώτων Χριστιανῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐστία ἀκτινοβολίας τοῦ ἑλληνορθοδόξου πνεύματος πρὸς τὰ πλήθη τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων προσκνητῶν, αἵτινα εἰς τὸ μέλλον θὰ σπεύδουν εἰς Μήλον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος μνημείου.

Συμβιώσεις στερούμεναι θείας εὐλογίας.

Ὁ διεθνῆς τύπος ἐδημοσίευσεν προσφάτως στατιστικὰς, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας «τὰ ἀνύπαντρα ζευγάρια πολλαπλασιάζονται συνεχῶς στὶς χώρες-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης... Ἡ συνόκησις νέων ζευγαριῶν πρὸ τοῦ γάμου εἶναι σχεδὸν γενικὴ στὴ Σουηδία καὶ φθάνει τὰ 80 ο)ο στὴ Δανία. Ἀνάλογα εἶναι τὰ ποσοστὰ καὶ στὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὰς χώρες... Τὸ φαινόμενο ἐξαπλώνεται ἤδη καὶ στὶς μεσογειακὰς χώρες», καὶ εἶναι γνωστὸν — εἰς μικρότερον ἔκτασιν — καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Πρὶν ἢ τὸ κῶμα αὐτὸ τῆς διαθρόσεως τῶν πνευματικῶν θεμελιῶν τῆς κοινωνίας μας διαλύσῃ τὴν ἑλληνικὴν οἰκογένειαν, ἐπιβάλλεται, ὅπως σημανθῇ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ίερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σερραφείμ:

Ἐδέχθη τὸν Νομάρχη Ἀττικῆς κ. Δαβάκη καὶ τὸν Ἀναπληρωτὴ Νομάρχη (2.9.81), τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Χαλδαίας καὶ Φιλαδελφείας (21.9.81), τὸν Μακ. Πατριάρχην Ἱεροσολύμων κ. Διόδωρον (22.9.81).

Προήδρευσε τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κασιματείου Ἰδρύματος (2.9.81), τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀλληλεγγύης (22.9.81) καὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας (1—9.10.81).

Χοροστάτησε κατὰ τὴν πανηγυρικὴν Θ. Λειτουργίαν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ἱ. Ναόν, διὰ τὸν ἐορτασμὸν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου.

Παρέστη εἰς τὴν ἐνθρόνισιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θηβῶν καὶ Λεβαδείας κ. Ἱερωνόμου (25.10.81), καὶ εἰς τοὺς πανηγυρικοὺς ἐορτασμοὺς ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ Ἐπετείῳ, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν (27.10.81) καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν (28.10.81).

Ἐτέλεσε τὴν ἐπιμνημόσυνον δέησιν διὰ τὴν Λέαν Καραγιάννη (20.9.81).

Ἦρκεισε τὴν Ὑπηρεσιακὴν Κυβέρνησιν (7.9.81), τὴν νέαν Κυβέρνησιν (21.10.81) καὶ τρεῖς νέους Ὑφυπουργοὺς (29.10.81).

Ἐχειροτόνησε τοὺς νέους Σεβ. Μητροπολίτας Ἡλείας κ. Γερμανὸν (3.10.81) καὶ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας κ. Ἱερώνυμον (3.10.81).

Ἀκαδημία Ἀθηνῶν

Ἀνακοινῶνται ὅτι ἡ Τάξις τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν (συν. 390) 23.10.81 ἀποδεχθεῖσα πρότασιν τοῦ κ. Π. Κανελλοπούλου, ὁμοφώνως ἀπεφάσισεν νὰ προτείνῃ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τὴν, κατὰ τὴν πανηγυρικὴν

παρ' ἡμῶν συναγερομός. Πρέπει νὰ κατασιῇ συνειδητὸν εἰς τοὺς νέους, ὅτι αἱ στεροῦμεναι τῆς θείας εὐλογίας καὶ μωστηριακῆς χάριτος συμβιώσεις αἰτῶν δημιουργοῦν ψυχασωματικὰς ἀναστολάς, ψευδεῖς ἐντυπώσεις, ἐσφαλμένους ἐκτιμήσεις τοῦ συντρόφου, ἰσοθίους ἐσωτερικοὺς τραυματισμοὺς καὶ τὸ ἄγχος τῆς ἀβεβαιοῦς, ὅπερ παρεμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀληθοῦς ἁρμονίας. Εἰς τοιαύτας συμβιώσεις οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ἰδεῶδες τῆς «κατ' οἶκον ἐκκλησίας», ἐντὸς τῆς ὁποίας, κατὰ τὰς ἐκφράσεις τῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μ. Βασιλείου φερομένης Θ. Λειτουργίας, «αἱ συζυγίαι ἐν εἰρήνῃ καὶ ἁρμονίᾳ διατηροῦνται, τὰ νήπια ἐκτρέφονται, ἡ νεότης παιδαγωγεῖται, τὸ γῆρας περιτρεφεῖται».

συνεδρίαν τοῦ Δεκεμβρίου ἐ.ε., προκήρυξιν βραβείου ὡς ἀκολούθως:

«Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐκ δοχ. 300.000, διὰ τὴν συγγραφὴν μελέτης μὲ θέμα: «Ἡ προσφορὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς Ἐθνεγερείας τοῦ 1821 μέχρι σήμερον». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίγραφα, ἀνώνυμα, φέροντα ρητὸν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινόμενου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλοθεν τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1983. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ Βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1983».

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Πρόεδρος τῆς Τάξεως

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΠΟΝΗΣ

Μικροταινίαι Σιναϊτικῶν Κωδίκων

εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς Σιναϊτικῶν Μελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ὁμοτ. Καθηγητοῦ κ. Ἀνδρέου Φυτράκη ὑπενημιχίζεται, ὅτι, εἰς τὸ Κέντρον Σιναϊτικῶν Μελετῶν τοῦ Ἰδρύματος (εἰς τὴν Πανεπιστημιόπολιν, Κτήριο Θεολογικῆς Σχολῆς, τηλ. 77.95.369), ἔχουν τεθῆ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1979, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐνδιαφερομένων ἐπιστημόνων αἱ συλλογαὶ μικροταινιῶν τοῦ συνόλου σχεδὸν τῶν Κωδίκων, οἱ ὅποιοι διεσώθησαν εἰς τὴν βιβλιοθήκην χειρογράφων τῆς Ἱεράς Μονῆς τοῦ Σινά, ὡς καὶ τῶν 1.742 σπανίων ἐπισήμων ἀραβικῶν καὶ τουρκικῶν ἐγγράφων (φιρμανίων, ὀρισμῶν κ.λπ.), ποὺ φυλάσσονται εἰς τὴν αὐτὴν Ἱερὰν Μονήν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν, ὡς ἀνωτέρω, Κωδίκων τῆς Σιναϊτικῆς Βιβλιοθήκης, ποὺ θεωρεῖται, ὡς γνωστόν, μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας τοῦ κόσμου, ἀνέρχεται εἰς 3.500 περίπου, χρονολογοῦνται δὲ οὗτοι ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι καὶ τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ εἶναι γραμμένοι εἰς δέκα γλώσσας, τὴν ἑλληνικὴν (2.317, δηλαδὴ τὰ 2/3 τοῦ συνόλου), τὴν ἀραβικὴν (694), τὴν συριακὴν (284), τὴν γεωργιανὴν (97), τὴν σλαβωνικὴν (46), τὴν αἰθιοπικὴν (6), τὴν ἀρμενικὴν (2), τὴν λατινικὴν (2) καὶ τὴν κοπτικὴν καὶ περσικὴν ἀνά εἰς.

Εἰς τὸ ὡς ἄνω Κέντρον ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ τὰ κατάλληλα μηχανήματα ἀναγνώσεως τῶν μικροταινιῶν τούτων ὡς καὶ εἰδικὸν μηχανήμα παραγωγῆς φωτοαντιγράφων ἐξ αὐτῶν.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ μέχρι τῆς προσλήψεως τοῦ ἀπαραιτήτου προσωπικοῦ, ἕκαστος μελετητῆς δύναται νὰ λαμβάνῃ, κατὰ περίπτωσιν, μέχρι καὶ εἴκοσι (20) φωτοαντίγραφα ἐκ τῶν σελίδων τοῦ Κώδικος, διὰ τὸν ὅποιον ἐνδιαφέρεται, τὸ Ἀναγνωστήριον δὲ τοῦ Κέντρου θὰ παραμένῃ ἀνοικτὸν ἐκάστην Τρίτην καὶ Πέμπτην, 10-1 μ.μ.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΠΕΡΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Τὴν ἑβδομάδα 4 - 11 Ὀκτωβρίου 1981 πραγματοποιήθηκε στὴ Βιέννη τὸ ΙΣΤ΄ Διεθνὲς Συνέδριο Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Οἱ εἰσηγήσεις καὶ οἱ ἀνακοινώσεις ἔγιναν στὶς ὡραίες αἰθουσες τοῦ ἀνακτόρου Χόφμπουργκ. Ἡ καλὴ διοργάνωση καὶ ἡ αὐστηρὴ τήρηση τῶν κανονισμῶν ἦταν ἀπ' τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ Συνεδρίου αὐτοῦ. Τελικὰ πήραν μέρος περίπου ὀκτακόσιοι ἐπιστήμονες ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον, ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ κάποιον ἀπ' τοὺς κλάδους τῆς Βυζαντινολογίας. Ἀκούστηκαν πολλὰ καὶ σπουδαία πράγματα καὶ χαράχτηκαν νέες προοπτικὲς καὶ κατευθύνσεις. Μία εὐχάριστη διαπίστωση εἶναι ὅτι τὸ Συνέδριο αὐτὸ ἄνοιξε τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ πρὸς τὴν περιοχὴ τῆς μεταβυζαντινῆς περιόδου.

* * *

Στὰ πλαίσια, λοιπόν, αὐτοῦ τοῦ Συνεδρίου εἶχε ὀργανωθῆ ἕξ ἀρχῆς καὶ ἓνα Συμπόσιο γιὰ τὴ Βυζαντινὴ Μουσικὴ, μὲ θέμα «Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ τοῦ 1453-1832 ὡς πηγὴ γιὰ τὴ θεωρία καὶ πράξι τῆς πρὸ τοῦ 1453 μουσικῆς». Συντονιστὴς ἦταν ὁ δανὸς μουσικολόγος Γιόργκεν Ρώστεδ. Στὸ Συμπόσιο αὐτό, ὕστερα ἀπὸ πολὺμηνη προεργασία, ἔλαβαν μέρος δεκατέσσερις ἐπιστήμονες, κυρίως Ἕλληνες, Ρουμάνοι, Ὀγγροί, Γερμανοὶ κ.ἄ. Τὶς συζητήσεις ὅμως τὶς παρακολούθησαν πολλοὶ ἐνδιαφερόμενοι ἐπιστήμονες. Ἀπ' τὴν Ἑλλάδα εἴμαστε ὁ καθηγητὴς Εὐάγγελος Μουτσόπουλος, ὁ Γεώργιος Ἀμαργιανάκης καὶ ὁ ὑποφαινόμενος. Πῆρε μέρος ἐπίσης ἡ Ἑλληνοαμερικανίδα Λιάνα Τουλιάτου - Μπάνκερ. Εἶναι κρῖμα ποὺ τελικὰ δὲν μπόρεσε νὰ εἶναι στὸ Συνέδριο ὁ Σίμων Καραῖς. Ὁ Μιχάλης Ἀδάμης καὶ ὁ Λυκούργος Ἀγγελόπουλος ποὺ βρέθηκαν στὴ Βιέννη μὲ τὴν Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ Χορωδία παρακολούθησαν τὴν τρίτη καὶ τελευταία συζήτηση τοῦ Συμποσίου.

Χάρης στὴν καλὴν ιδέα τοῦ Ρώστεδ νὰ ἔχουμε ὅλοι οἱ σύνεδροι τὰ πλήρη κείμενα τῶν ἀνακοινώσεων ἀπὸ δυὸ μῆνες πρὶν σὲ φωτοτυπίες, στὸ Συμπόσιο εἴχαμε ὅλο τὸ χρόνο νὰ συζητᾶμε τὰ διάφορα ζητήματα ποὺ ὁ καθένας φωτόυσε πάνω σὲ συγκεκριμένο σημεῖο μιᾶς ἀνακοινώσεως. Κυρίως τὸ Συμπόσιο ἀπασχόλησαν τρία πράγματα: οἱ χρωματικοὶ ἦχοι μὲ τὰ χρωματικὰ διαστήματα στὴν καθαρὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, ἡ μεταβυζαντινὴ ἐξέλιξη τῆς σημειογραφίας μὲ τὶς ἀναλύσεις καὶ ἐξηγήσεις, καὶ ὁ ρυθμὸς τῶν μελῶν.

Εἶναι πολὺ εὐχάριστο πρᾶγμα νὰ σημειώσω καὶ ἐδῶ πῶς, ὕστερα ἀπὸ ἔρευνες καὶ δημοσιεύματα μιᾶς δεκαετίας στὸν ἑλληνικὸ χῶρον γιὰ τὴν ὑπεράσπιση αὐτῶν τῶν θεμάτων, στὸ Συμπόσιο ἔγινε πιά παραδεκτὴ ἡ ὑπαρξὴ χρωματικῶν διαστημάτων — «λεπτῶν φωνῶν» καὶ «ἡμίση φωνῶν καὶ τρίτα» — στὴ Βυζαντινὴ Μουσικὴ ἀνεκίτη, συζητεῖται πιά καλοπροαίρετα ἡ δυνατότητα ἐξηγήσεως τῆς σημειογραφίας, καὶ κατανοεῖται πλέον πῶς ὁ ρυθμὸς καὶ τὸ μέτρο στὴ Βυζαντινὴ μελοποιία δὲν εἶναι μόνο ἀπόρροια τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ τῆς μουσικῆς δομῆς τῶν σημάδιων καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι

μόνο δίσημος ὁ ρυθμὸς καὶ νὰ ἰσοπεδώνεται ἔτσι ἡ ὁμορφία τῆς ἀναμφισβήτητης πολυρρυθμίας στὴ μελοποιία. Αὐτὸ σημαίνει πῶς ὅλη ἡ σειρὰ τῶν Μεταγραφῶν - TRANSCRIPTA τῶν Μνημείων Βυζαντινῆς Μουσικῆς τῆς Κοπεγχάγης εἶναι λανθασμένη, καθὼς καὶ ὅποισδήποτε ἄλλες μεταγραφὰς τῶν δυτικῶν, πρᾶγμα ποὺ ἀπὸ παλαιά, ἔστω καὶ ἀπὸ μόνῃ διαίσθηση οἱ Ἕλληνες εἶχαν διαπιστώσει καὶ εἶχαν ἀπορρίψει.

Τώρα στοὺς κύκλους τῶν δυτικῶν μουσικολόγων γιὰ τὴ Βυζαντινὴ Μουσικὴ αἰωρεῖται σὰν ἐπείγον θέμα ἡ ἐξέυρεση ἄλλου συστήματος μεταγραφῆς τῶν μελῶν στὸ πεντάγραμμο. Ἄν τὸ πρᾶγμα ἀντιμετωπισθῇ μὲ σοβαρότητα καὶ ἔρευνα πολλὴ γιὰ κατανόηση τῆς ἐξέλιξεως τῆς σημειογραφίας στὰ μεταβυζαντινὰ χρόνια, μὲ τὶς προσπάθειες ἐξηγήσεώς της, μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε γιὰ μιὰ καρποφόρα συμπόρευση τῆς δυτικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας στὰ θέματα τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας.

ΓΡΗΓ. ΣΤΑΘΗΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΚΡΙΣΙΑΙ

Γεωργίου Ἰ. Μαντζαρίδου, Κοινωνιολογία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δεύτερη ἔκδοση. Θεσσαλονίκη 1981 σ. 258.

1. Ἡ εὐγενὴς δμόρφωνος ἀπόφασις τῆς Συγκλήτου, τῆ εἰσηγήσεως τοῦ Πρωτάνεως κ. Στεργιάδου καὶ ἡ πρόκλησις, ὅπως μεταδόμεν πάντες οἱ χρηματίσαντες παλαιότερον Καθηγηταὶ τοῦ Παν)μίου τούτου νῦν Ἀκαδημαϊκοὶ διὰ νὰ δεχθῶμεν τὸ ἀπονειμηθὲν εἰς ἡμᾶς ἀργυροῦν Μετάλλιον, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 2300 ἑπετείου τοῦ θανάτου τοῦ Ἀριστοτέλους, εἶχε καὶ τὴν εὐχάριστον ἐπ' εὐκαιρίᾳ συνάντησιν ἡμῶν μετὰ πολλῶν συναδέλφων Καθηγητῶν, οἵτινες εἶχον χρηματίσει μαθηταὶ ἡμῶν. Εἰς τούτων ἦτο δι' ἐμὲ καὶ ὁ συνάδελφος νῦν κ. Γεώργιος Ἰ. Μαντζαρίδης. Γνωστὸς καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος, εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ ἐγγείρησιν τὸ ἀνωτέρω ἔργον, ὅπερ ἀποτελεῖ πρωτοπορειᾶκὸν ἔργον διὰ τὴν Ἑλληνορθόδοξον Θεολογίαν. Πρὸ τινῶν ἐτῶν ἤρξατο ὁ ἴδιος τὴν δημοσίευσιν «Θεμάτων Κοινωνιολογίας τῆς Ὀρθοδοξίας». Ὡς ἐν Προλόγῳ λέγει ὁ σ., «τὸ ὕλικὸν τοῦ βιβλίου προέρχεται ἀπὸ τὰ μαθήματα τῆς Κοινωνιολογίας τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τοὺς τεταρτοετείς φοιτητὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης».

2. Ὁ σ. ἐκκινῶν ἐκ τῆς ὀρθῆς διατυπώσεως, ὅτι «ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνο κοινωνικὸς, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὸς ὄν», διευρύνει καὶ αἰτιολογεῖ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τὴν θέσιν του, ἀναπτύσσων τὴν κοινωνιολογίαν τῆς θρησκείας καὶ εἰδικώτερον τοῦ Χριστιανισμοῦ, διαπιστῶν ὅτι αὕτη εἶναι κατὰ θάσιν «ἐμπειρικὴ ἐπιστήμη». Τὸ ἔργον ὑποδιαιρεῖται εἰς πέντε Μέρη. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῆς «ἐμφανίσεως καὶ ἀναπτύ-

ξενος του Χριστιανισμού» εν τῷ δευτέρῳ ἢ «κοινωνιολογία του δόγματος καὶ τῆς λατρείας» εν τῷ τρίτῳ ἢ «κοινωνικὴ διδασκαλία του Χριστιανισμού» εν τῷ τετάρτῳ «ἢ χριστιανικὴ φιλανθρωπία» καὶ εν τῷ πέμπτῳ «ἢ ἐμπειρικὴ διερεύνηση του Χριστιανισμού καὶ ἢ θρησκευτικὴ ζωὴ στην Ἑλλάδα». Προφανῶς τὰ τρία τελευταία μέρη ἐγείρουν καὶ τὸ εἰδικὸν ἐνδιαφέρον των κοινωνιολογικῶν προβλημάτων ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως. Ἐντὸς κειμένου παρατίθενται δύο ἐνδιαφέροντες Πίνακες: Πίναξ I. «Στατιστικὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας» καὶ Πίναξ II. «Κατάσταση του ἀριθμοῦ των μοναχῶν του Ἁγίου Ὁρους». Τὸ ἔργον περατοῦται μετὰ τὴν παράθεσιν ξένης βιβλιογραφίας.

Τὸ ἔργον εἶναι εὐπρόσδεκτον καὶ ὠφέλιμον διὰ τοὺς προτιθεμένους νὰ ἀσχοληθοῦν περὶ τὰ θέματα τῆς Χριστιανικῆς Κοινωνιολογίας. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, εν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ μελετηθοῦν εὐρύτερον καὶ εἰς βάθος τὰ παρ' ἡμῶν κοινωνιολογικὰ προβλήματα προέβη εἰς τὴν ἴδρυσιν εἰδικοῦ Κέντρου ἐρεύνης καὶ μελέτης των περὶ τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνίαν θεμάτων.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Πρακτικὰ του δευτέρου Συνοδρίου τοῦ Ὁρθοδόξου Θεολογία. Ἀθήνα: 12-29 Αὐγούστου 1976. Ἐποπτεία του Καθηγ. Σάββα Ἀγουρίδου. Ἀθήνα: 1980 σσ. 586.

Ὁ Πίναξ των περιεχομένων εἶναι ὁ ἀκόλουθος, ἐξ οὗ δύναται νὰ λάβῃ γνῶσιν ὁ ἀναγνώστης: Μετὰ τὸν Πρόλογον ἀκολουθεῖ ἡ καταχώρισις των Μελῶν των ὀργανωτικῶν Ἐπιτροπῶν, καταχωρίζεται τὸ ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα καὶ παρατίθενται αἱ κατὰ τὴν ἐναρκτήριον συνεδρίαν Προσφωνήσεις. Ἡ εἰσαγωγή εἰς τὸ θέμα του Συνοδρίου ἐγένετο ὑπὸ του Καθηγ. Ν:κ. Νησιώτου, Ἡ Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ πραγματικότης αὐτῆς. Ἀκολουθοῦν αἱ Ἀνακινώσεις, ὡς ἐξῆς (κατὰ συγγραφεὰ καὶ θέματα, μετὰ σχολίων): C. Andronikoff, Λειτουργία καὶ πνευματικότης. Ἐπισκόπου Δ. Τρακατέλλη, Πρωτὴν βιβλικὰ σχόλια - στοχασμοί. Α. Јевтiчh, Λειτουργία καὶ πνευματικότης. Ν. Α. Ζαμπολότσκι, Κοινοτικὸν πνεῦμα καὶ συνοδικότης. Κ. Μουρατίδου, Ἡ Θεολογία ὡς ἔκφρασις του κοινοτικοῦ πνεύματος καὶ τῆς συνοδικότητος. Θ. Στυλ:αγοπούλου, Ἱστορικὲς καὶ ἐσχατολογικὲς ὀψεις τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Γ. Κοεβ. Ἡ Θεολογία ὡς ἔκφρασις τῆς ζωῆς καὶ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἱστορικὲς καὶ ἐσχατολογικὲς ἀπόψεις: Α. I. Schmemmann. Τὸ πρόβλημα τῆς ἐν τῷ κόσμῳ παρουσίας τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ συνειδήσει. Μητροπ. G. Khodre. Βιβλικὲς μελέτες. Ν. Ταραζῆ, Ἡ μαρτυρία του δυναμικοῦ τῆς σωτηρίας. Ἐπισκ. Ἀγ. Γ:αγοπούλου, Θεολογία - Ἱεραποστολή καὶ Ποιμαντικὴ. Gr. Marcu, Ἱεραποστολή καὶ ποιμαντικὰ καθήκοντα. D. Staniloae. Ἡ δυναμικὴ του κόσμου ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Κ. Eltehaninoff, Ἡ

δυναμικὴ του κόσμου ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Μητροπ. Χρ. Κωνσταντινίδου, Ἡ Θεολογία εἰς τὴν ἀνακαινίωσιν τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Κριτικὸς ἔλεγχος των ἐφαρμογῶν τῆς Θεολογίας. Ἰω. Ρωμαγίδου, Κριτικὴ θεώρησις των ἐφαρμογῶν τῆς Θεολογίας. S. Verhovskoy, Βιβλικὲς μελέτες. Ἰω. Καρμίρη, Καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐθνικισμός. Ἐπισκ. Ἀγ. Γωγίου, Καθολικότης καὶ ἐθνικισμός. Ἀλ. Ὀσίπωφ, Ὁ οἰκουμενισμός τῆς Ὁρθοδοξίας. Β. Σταυρίδου, Ἡ οἰκουμενικὴ διάστασις τῆς Ὁρθοδοξίας. Κ. Καλοκύρου, Ἡ θεολογικὴ ζωγραφικὴ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἡ οἰκουμενικὴ Κίνησις. — Ἀνακινώθηεν του Β' Συνοδρίου των Ὁρθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν. — Κατάλογος Συνέδρων. — Πίνακες περιεχομένων. — Ἡ σπουδαιότης των Ἀνακινώσεων εἶναι προφανὴς καὶ ἐκ του τίτλου ἀκόμη αὐτῶν. Ὁ εὐδιάθετος ἀναγνώστης δύναται νὰ ἀναζητήσῃ τὸν ἐνδιαφέροντα Τόμον των Πρακτικῶν διὰ νὰ μελετήσῃ κατ' ἴδιαν ἐκ των σπουδαίων θεμάτων τὰ ἐνδιαφέροντα τουτου. — Πάντες οἱ συμβαλόντες εἰς τὴν ἐπιτυχίαν του συνοδρίου τουτου εἶναι ἀξιο: συγχαρητηρίων καὶ ἰδιαίτερος ὁ ἐποπτεύσας εἰς τὴν ἔκδοσιν των Πρακτικῶν Καθηγητῆς Σάββα Ἀγουρίδη.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

- 1) «Ἀνθεθνικὰ καὶ ἀντιστρατιωτικὰ κηρύγματα του Χιλιασμοῦ καὶ ὁ ἀντισυνταγματικὸς νόμος 731)77».
- 2) «Ἀντικυβερνητικὰ καὶ ἀντικαθεστωτικὰ κηρύγματα του Χιλιασμοῦ καὶ ἀναίρεσις αὐτῶν» καὶ
- 3) «Ἀντιθρησκευτικὰ καὶ ἀντιχριστιανικὰ κηρύγματα του Χιλιασμοῦ καὶ ἀναίρεσις αὐτῶν». Ὑπὸ Χρ. Ἀγ. Γωγίου.

Τὰ ἐν λόγῳ βιβλία ἀσχολοῦνται μετὰ ἀνθεθνικὰ, ἀντιστρατιωτικὰ, ἀντικυβερνητικὰ, ἀντικαθεστωτικὰ, ἀντιθρησκευτικὰ καὶ ἀντιχριστιανικὰ κηρύγματα του Χιλιασμοῦ, τὰ ὅποια ταράττουν σήμερον καὶ συγκλονίζουν δολοκλήρον τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν μας καὶ ὑπονομεύουν καὶ τὰ θεμέλια τῆς Πατρίδος μας, διότι παρέχουν προνόμια εἰς τοὺς ἀπάτριδας, ἀθρήσκους καὶ ἀντιχριστοὺς Χιλιαστάς, νομιμοποιῶν τὰ παράνομα καὶ ὀλέθρια διὰ τὸ Ἔθνος μας σχέδιά των καὶ ἀποτελοῦν μίαν πλήρη ἐπιτυχίαν ὄλων των σκοτεινῶν δυνάμεων, αἱ ὅποιαί μῦς ἐπιδουλεύονται ὡς Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ ὡς Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Ἐξετάζουν καὶ ἀνασκευάζουν μετὰ ἐπιτυχὴ ἐπιχειρήματα, τὰ σπουδαιότερα ἀνατρεπτικὰ καὶ ἀναρχικὰ κηρύγματα των «σπουδαστῶν τῆς Γραφῆς», τὰ ὅποια, δυστυχῶς, ἀσκούνται ἀκωλύτως εἰς βάρος τῆς ἐπικρατοῦσης Θρησκείας μας καὶ προστατεύονται ἀπὸ τὴν Πολιτείαν. Ταῦτοχρόνως δὲ ἀποδεικνύουν, ὅτι ὁ Χιλιασμός εἶναι διὰ μὲν τὸ Στράτευμα, ἐσωτερικὴ αἱμορραγία, ἢ ὅποια, ἐὰν ἐγκαίρως δὲν σταματήσῃ, θὰ ἐπιφέρῃ θανάσιμα πλήγματα εἰς αὐτὸ, διὰ δὲ τὴν Πολιτείαν, εἶναι ἓνα καρκίνωμα, εἶναι μίαν παράνομον ἀντιχριστιανικὴν ὀργάνωσιν, ἢ ὅποια ὑπονομεύει τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν του Κράτους μας καὶ ἐπισπαύει τὴν «Δικτατορίαν του Μπορδελίν».

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ίερά Μητρόπολις Μυτιλήνης

Έχοντες υπ' όψει τήν διάταξιν τοῦ άρθρου 33 παρ. 2 τοῦ υπ' ἀριθμ. 2)1969 Κανονισμοῦ «περὶ Ίερών Ναῶν Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» καὶ προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τήν πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ίεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου Νεοχωρίου, καλούμεν τοὺς ἐπιθυμοῦντας καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα, συμφώνως πρὸς τὰς κειμένας διατάξεις, ὅπως ὑποβάλλωσιν, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ἅπαντα τὰ προβλεπόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Μυτιλήνῃ τῇ 20ῇ Ὀκτωβρίου 1981

† Ὁ Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Μαντινείας καὶ Κυνουρίας

Έχοντες υπ' όψει τὰς κειμένας διατάξεις περὶ ἐκλογῆς ἐφημερίων καὶ προτιθέμενοι νὰ προβῶμεν εἰς τήν πλήρωσιν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων 1) Ἱ. Ναοῦ Ἀγίας Τριάδος Ζευγολατιοῦ Μαντινείας, 2) Εὐαγγελισμοῦ Θεοτόκου Σιλίμνης Μαντινείας καὶ 3) Ἀγίου Νικολάου Καστρίου Κυνουρίας, καλούμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ίερών Κανόνων καὶ τῶν κειμένων Νόμων προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ἐν Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσιν ἡμῖν αἴτησιν μετὰ τῶν νενομισμένων δικαιολογητικῶν διὰ τὰ καθ' ἡμᾶς περαιτέρω.

Ἐν Τριπόλει τῇ 14ῃ Νοεμβρίου 1981

† Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἱ. ω. Ν. Καρμίρη, Ἀκαδημαϊκοῦ, ὁμοτ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ὁ Μέγας Βασίλειος, οἱ Δυτικοὶ Ἐπίσκοποι καὶ ὁ Ρώμης (Ἀνάπτυξιν ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, τ. ΚΔ', ἀφιέρωμα εἰς Κ. Γ. Μπόνην), Ἀθήναι 1980, σελ. 24.

Ἀρχιμ. Παύλου Κ. Ἀθανάτου, Γραμματέως Συν. Ἐπιτροπῆς Τύπου, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὁ ἐν Χριστῷ καινὸς ἄνθρωπος (Ἀνάπτυξιν περ. «Ἐκκλησία») Ἀθήναι 1980, σελ. 16.

Σύλλογος Ἀργείων «ὁ Δαναός», 86 χρόνων πορεία 1895 - 1980, 6' ἔκδ. Ἀργος 1980, σελ. 40.

π. Κων. Δ. Καπετανοπούλου, καθηγ. τοῦ, Ὁ χαρακτήρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821, Βάρδα Ἠλείας 1980, σελ. 100.

Ἀρχιμ. Νικολάου Πρωτοπαπᾶ, Ἡ Παναγία τῆς Τήνου, Ἱστορία καὶ Τέχνη, Ἀθήνα 1980, σελ. 160.

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΝΙΟΣ

† Ὁ Ζακύνθου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀκαδημαϊκός

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἐσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἑτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 20 ἑτησίως.

Τιμὴ ἑκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Γ. Μπόνη, Ἀκαδημαϊκοῦ, Ὁμοτ. Καθηγ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Τεκνογονία, τὸ μέγα σύγχρονον δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος.

Αἰμιλιανοῦ Τιμιάδη, Μητροπ. Σηλυβρίας, Διὰ μιαν λειτουργικὴν ζωὴν.

Ἀρχιμ. Μιχαὴλ Σταίου, Τὸ ΙΣΤ' Διεθνὲς Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον ἐν Βιέννῃ.

Π. Ζέπου, — Κων. Γ. Μπόνη, Ἀνδρέας Ν. Στράτος (†), 1905 - 1981.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.

Νέα Βιβλία.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθήναι, Ἱασιῶ 1 — Τηλ. 710.734

Πρωτοτύπος Τυπογραφείου: Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3, Ζωγράφου. Τηλ. 7787.978.